

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2023 m. lapkričio 9 d.
(OR. en)

15094/23

ELARG 71
COWEB 135
COEST 586

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2023 m. lapkričio 9 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2023) 690 final
Dalykas:	KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI 2023 m. komunikatas dėl ES plėtros politikos

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2023) 690 final.

Pridedama: COM(2023) 690 final

Briuselis, 2023 11 08
COM(2023) 690 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

2023 m. komunikatas dėl ES plėtros politikos

{SWD(2023) 690 final} - {SWD(2023) 691 final} - {SWD(2023) 692 final} -
{SWD(2023) 693 final} - {SWD(2023) 694 final} - {SWD(2023) 695 final} -
{SWD(2023) 696 final} - {SWD(2023) 697 final} - {SWD(2023) 698 final} -
{SWD(2023) 699 final}

2023 m. komunikatas dėl ES plėtros politikos

I. ĮVADAS

ES plėtra yra ilgalaikio stabilumo, taikos ir gerovės visame žemyne varomoji jėga. ES narystė – **geostrateginė investicija** į stiprią, stabilią, vieningą, **bendromis vertybėmis** grindžiamą Europą. Tai galinga priemonė skatinti laikytis demokratijos, teisinės valstybės principų ir paisyti pagrindinių teisių. Įtikinama, nuopelnais grindžiama narystės ES perspektyva yra **pagrindinė pokyčių varomoji jėga**, kuri didina mūsų kolektyvinį saugumą ir socialinę bei ekonominę gerovę. Tai labai svarbu siekiant skatinti susitaikymą ir stabilumą Europos žemyne. Geopolitinė ES plėtros svarba dar labiau pabrėžta 2022 m., kai Ukraina, Moldovos Respublika¹ ir Sakartvelas pateikė paraiškas tapti ES narėmis Rusijai pradėjus neišprovokuotą ir nepateisinamą agresijos karą prieš Ukrainą, o Europos Vadovų Taryba² pripažino Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo europinę perspektyvą ir suteikė Ukrainai ir Moldovai šalių kandidačių statusą. Šalies kandidatės statuso suteikimas Bosnijai ir Hercegovinai 2022 m. gruodžio mėn. buvo svarbus žingsnis išlaikant plėtros proceso tempą.

Šiandien Vakarų Balkanai, Turkija³, Ukraina, Moldova ir Sakartvelas turi **istorinę galimybę** tvirtai susieti savo ateitį su Europos Sąjunga. Prisijungimas yra ir bus nuopelnais grindžiamas procesas, visiškai priklausantis nuo kiekvienos plėtros šalies partnerės realiai padarytos pažangos. Todėl plėtros šalys turės veikti ryžtingai, kad įgyvendintų būtinas reformas ir padarytų apčiuopiamą ir negrįžtamą pažangą, pradedant **stojimo į ES proceso pagrindiniais principais**. Plėtros politikos kartiniai akmenys tebėra teisinės valstybės principas, visų pirma teisminių institucijų nepriklausomumas ir veikimas, kova su korupcija, pagrindinės teisės, ekonomika, demokratių institucijų veikimas ir viešojo administravimo reforma.

ES narystė – **strateginis pasirinkimas**. Partneriai turi tvirtai ir nedviprasmiškai vadovautis **ES vertybėmis** ir jas propaguoti. Susiderinimas su ES **bendra užsienio ir saugumo politika** naujomis geopolitinėmis aplinkybėmis yra svarbesnis nei kada nors anksčiau bendrų vertybių ir strateginės krypties ženklas.

II. PAGRINDINIAI POKYČIAI

Vieningas atsakas į Rusijos agresijos karą

Pastaruosius dvejus metus paženklinio **Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą**. Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (OHCHR) Ukrainoje užfiksavo daugiau kaip 27 000 civilių aukų, įskaitant 9 600 žuvusiųjų⁴; tikėtina, kad tikslus mirčių skaičius bus daug didesnis. Humanitariniai poreikiai tebėra dideli: 17,6 mln. žmonių Ukrainoje – 49 proc. visų šalies gyventojų⁵ – ir 6,2 mln. žmonių pabėgėlius priimančiose šalyse⁶ toliau reikalinga daugiasektorė humanitarinė pagalba. Be to, dėl karo nuniokota ir sunaikinta gamyba ir turtas,

¹ Toliau – Moldova.

² [EUCO 24/22](#).

³ Atsižvelgiant į Turkijos Respublikos prašymą dėl naujo oficialaus šalies pavadinimo vartojimo anglų kalba, šiame dokumente anglų kalba vietoje pavadinimo „Turkey“ vartojamas pavadinimas „Türkiye“. Šis administracinis pakeitimas taikomas tik ES dokumentuose naudojamai nomenklatūrai, nėra taikomas atgaline data ir nesukelia jokių teisinių pasekmių. Šiuo pakeitimu nedaromas poveikis valstybių narių naudojamoms nomenklatūroms.

⁴ 2023 m. rugpjūčio mėn. pabaigos duomenys.

⁵ Jungtinių Tautų humanitarinių reikalų koordinavimo biuras, 2023 m. rugpjūčio mėn.

⁶ Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras, 2023 m. rugsėjo mėn.

sutrikdyta prekyba, sumažėjo investicijų, sumenko žmogiškasis kapitalas ir padaryta didžiulė žala aplinkai.

ES atsakas į Rusijos agresijos karą buvo beprecedentis, vieningas, ryžtingas ir greitas. **Neišprovokuotą ir nepateisinamą agresijos karą pasmerkė** 27 ES valstybės narės ir jų partneriai visame pasaulyje. Jie veikė greitai, politiškai ir ekonomiškai izoliavo Rusiją, pasmerkė tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus ir rėmė veiksmus, kuriais siekiama užtikrinti visišką atskaitomybę už karo nusikaltimus ir kitus pažeidimus, padarytus dėl Rusijos agresijos karo. Iki šiol ES priėmė **11 plataus užmojo sankcijų Rusijai ir Baltarusijai rinkinių**. Rodydama tvirtą paramą Ukrainai, ES jai toliau teikia didelę **humanitarinę, finansinę, ekonominę ir karinę paramą**. Laikydamosi Europos komandos principo ES, jos valstybės narės ir finansų įstaigos iki šiol **sutelkė 82,6 mlrd. EUR** (2023 m. rugsėjo mėn.; įskaitant 25 mlrd. EUR karinę paramą), įskaitant finansavimą, skirtą pabėgėliams priimti Europos Sąjungoje. Taryba pratęsė laikinosios apsaugos mechanizmo taikymą nuo karo prieš Ukrainą pabėgusiems asmenims iki 2025 m. kovo mėn., suteikdama tikrumo daugiau kaip 4 mln. šiuo metu ES gyvenančių ukrainiečių. Reaguodama į Rusijos vykdomą Ukrainos Juodosios jūros uostų blokavimą, nuo 2022 m. gegužės mėn. ES kartu su Ukraina ir Moldova sukūrė ir naudoja ES ir Ukrainos solidarumo koridorius, kuriais Ukraina ir Moldova sujungiamos su Europos Sąjunga, taip palengvinant jų prekybą su ES ir kitomis pasaulio šalimis, be kita ko, tokiais svarbiais produktais kaip grūdai. Komisija remia įvairias pastangas stebėti ir registruoti žalą aplinkai. ES remia Ukrainą tol, kol reikės.

2023 m. sausio mėn. Europos Komisija kartu su Ukraina ir G7 partneriais įsteigė **tarpžinybinę paramos teikėjų koordinavimo platformą**, skirtą paramai, susijusiai su neatidėliotinais Ukrainos finansavimo poreikiais ir būsimu ekonomikos atgaivinimu bei atstatymu, koordinuoti.

2023 m. birželio mėn. Europos Komisija pasiūlė specialią vidutinės trukmės finansinę priemonę, pagal kurią 2024–2027 m. laikotarpiu Ukrainai bus teikiama nuosekli, nuspėjama ir lanksti parama. Pagal naująją **Ukrainos priemonę**⁷ bus remiamos pastangos palaikyti makrofinansinį stabilumą ir skatinamas atsigavimas. Planuojama, kad **priemonei** 2024–2027 m. **bus skirta 50 mlrd. EUR** dotacijų ir paskolų.

ES taip pat pateikė du išsamius **paramos Moldovai rinkinius**⁸, visų pirma siekdama spręsti Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą poveikio šaliai klausimą. Į Moldovą atvyko daug pabėgėlių iš Ukrainos, sparčiai didėjo infliacija, kilo grėsmė energijos tiekimui, įvykdyta jos oro erdvės pažeidimų ir daugybė hibridinių priešiško veiksmų, pavyzdžiui, surežisuotų protestų, masinių dezinformacijos kampanijų ir kibernetinių išpuolių.

Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą kelia baimę platesniame regione, įskaitant Sakartvelą. Šiomis aplinkybėmis saugumas ir gynyba, kova su hibridinėmis ir kibernetinėmis grėsmėmis tebėra viena iš prioritetinių ES ir Sakartvelo bendradarbiavimo sričių. Pagal Europos taikos priemonę Sakartvelo gynybos pajėgoms remti iš viso sutelkta 62 mln. EUR.

2022 m. gruodžio mėn. Europos Komisija pateikė 1 mlrd. EUR **energijos paramos priemonių rinkinį Vakarų Balkanams**⁹. Didžiulis energijos paramos priemonių rinkinys, skirtas neatidėliotiniams, trumpalaikiams ir vidutinės trukmės laikotarpio poreikiams regione tenkinti, padėjo Vakarų Balkanų partneriams pradėti mažinti priklausomybę nuo Rusijos iškastinio kuro, sparčiau mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro ir didinti regiono energetinį

⁷ 2023/0200 (COD).

⁸ [Europos Sąjunga Moldovos Respublikai skirs dar 250 mln. EUR. Paramos Moldovos Respublikai rinkinys.](#)

⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC_23_3196

saugumą. ES padidino savo paramą **kibernetinio saugumo** srityje, be kita ko, atsižvelgdama į keletą kibernetinių išpuolių Vakarų Balkanų šalyse. Europos Komisija buvo viena iš 2023 m. birželio mėn. Briuselyje įvykusios aukšto lygio konferencijos kibernetinio saugumo klausimais rengėjų.

Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą paveikė plėtos šalis, visų pirma agresijos auką Ukrainą, ir ES valstybes nares – joms kilo **didelių ekonominių ir socialinių iššūkių**. Didėjant nestabilumui užsienyje, strateginei konkurencijai ir grėsmėms saugumui, ES priėmė didesnę tarptautinę atsakomybę ir ėmėsi tolesnių ryžtingų veiksmų, kad sumažintų priklausomybę ir sukurtų tvirtesnę ekonominę bazę. Šie tikslai aktualūs visoms plėtos šalims.

ES plėtra įgauna naują pagreitį

Plėtos darbotvarkė įgavo naują pagreitį 2022 m. birželio mėn., kai Europos Vadovų Taryba patvirtino Komisijos rekomendacijas, pripažindama **Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo europinę perspektyvą ir suteikdama šalies kandidatės statusą Ukrainai ir Moldovai**. Tai įvyko po to, kai šios trys šalys 2022 m. pavasarį pateikė **paraiškas dėl narystės ES**, o Europos Komisija tų pačių metų birželio mėn. pateikė savo **nuomones**¹⁰. Europinė perspektyva sustiprino šalių pasiryžimą vykdyti būtinas reformas, kurių reikalaujama stojimo į ES procese, visų pirma imtis Komisijos nuomonėse nurodytų veiksmų / prioritetinių klausimų. Nuo šiol Komisija praneša apie šių veiksmų / prioritetų įgyvendinimą savo įprastame plėtos dokumentų rinkinyje, į kurį nuo šių metų įtrauktos Ukraina, Moldova ir Sakartvelas.

Vakarų Balkanuose 2022 m. liepos mėn. įvyko pirmoji tarpvyriausybinė konferencija su Albanija ir su Šiaurės Makedonija dėl **stojimo derybų**, o po to pradėtas analitinio ES *acquis* nagrinėjimo (peržiūros) procesas, kuris turi būti baigtas 2023 m. gruodžio mėn. 2022 m. gruodžio mėn. Europos Vadovų Taryba suteikė Bosnijai ir Hercegovinai **ES šalies kandidatės statusą su sąlyga**, kad šalis įgyvendins 2022 m. spalio mėn. Komisijos komunikate dėl plėtos politikos nurodytus veiksmus¹¹. 2022 m. gruodžio mėn. paraišką dėl narystės ES pateikė **Kosovas***. 2023 m. pavasarį ES susitarė dėl vizų režimo liberalizavimo Kosovui, taikomo nuo 2024 m. sausio 1 d.

Buvo tęsiamas **aukšto lygio bendradarbiavimas** su plėtos šalimis. 2022 m. lapkričio mėn. vykusiam **Berlyno proceso Vakarų Balkanų aukščiausiojo lygio susitikime** Komisija paskelbė apie didelį energijos paramos priemonių rinkinį, kurį sudaro 1 mlrd. EUR vertės ES dotacijos ir kuriuo siekiama padėti Vakarų Balkanams šalinti tiesioginius energetikos krizės padarinius ir didinti atsparumą trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiu. 2022 m. gruodžio mėn. Tiranoje įvyko **ES ir Vakarų Balkanų aukščiausiojo lygio susitikimas**. Tai, kad aukščiausiojo lygio susitikimas pirmą kartą surengtas regione, buvo aiškus ženklas, kad ES yra visapusiškai ir tvirtai įsipareigojusi dėl Vakarų Balkanų narystės Europos Sąjungoje perspektyvos. ES palankiai įvertino proveržį derybose dėl trijų naujų bendros regioninės rinkos susitarimų, kuriais sudaromos palankesnės sąlygos judėjimo laisvei ir užimtumui visame regione. Šio aukščiausiojo lygio susitikimo metu buvo parengtos ES ir Vakarų Balkanų tarptinklinio ryšio paslaugų kainų mažinimo gairės.

¹⁰ [COM\(2022\) 405 final](#), [COM\(2022\) 406 final](#), [COM\(2022\) 407 final](#).

¹¹ [COM\(2022\) 528 final](#).

* Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244/1999 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

2023 m. spalio 6 d. **neformaliame valstybių ar vyriausybių vadovų susitikime Granadoje** ES vadovai dar kartą patvirtino, kad plėtra yra geostrateginė investicija į taiką, saugumą, stabilumą ir gerovę¹². Jie pabrėžė, kad narystės siekiančios valstybės turi dėti daugiau pastangų vykdydamos reformas, visų pirma teisinės valstybės srityje, atsižvelgdamos į nuopelnais grindžiamą stojimo proceso pobūdį ir pasinaudodamos ES pagalba. O Sąjunga tuo pat metu turi sukurti vidaus pagrindą ir reformas, būtinas tolesnei plėtrai siekiant Europos Sąjungos užbaigtumo. Kad ES parama plėtros partnerėms įgytų konkrečią išraišką, labai svarbu sutelkti atitinkamą finansavimą, be kita ko, atliekant dabartinės daugiametės finansinės programos laikotarpio vidurio tikslinimą¹³.

2023 m. spalio 16 d. įvykusiame **Berlyno proceso aukščiausiojo lygio susitikime**, kuris pirmą kartą įvyko regione – Tiranoje, žengta į priekį bendrosios regioninės rinkos srityje – pasirašytas susitarimas dėl akušerių, veterinarijos gydytojų, slaugytojų ir vaistinininkų profesinių kvalifikacijų pripažinimo ir keletas bendrų pareiškimų dėl regioninio bendradarbiavimo. Ta proga su regiono vadovais aptartas ES Vakarų Balkanų ekonomikos augimo planas ir atidaryta Europos kolegijos atstovybė Tiranoje, pradėtas studentų priėmimas į 2024–25 akademinių metų studijas.

Stojimo derybos su **Turkija** yra sustojusios nuo 2018 m. pagal Tarybos sprendimą. Turkija tebėra svarbi Europos Sąjungos partnerė ir šalis kandidatė, pabrėžianti, kad stojimas į ES yra jos strateginis tikslas. Tačiau Turkija nesiliovė tolusi nuo ES, visų pirma dėl to, kad šalyje ir toliau blogėjo padėtis pagrindinių teisių ir teisinės valstybės, be kita ko, teisminių institucijų nepriklausomumo, srityse, ir dėl reformų trūkumo kai kuriuose sektoriuose.

2016 m. ES ir Turkijos pareiškimas ir toliau buvo bendradarbiavimo migracijos srityje pagrindas, ir toliau davęs rezultatų, nepaisant nuolatinių sunkumų, kylančių jį įgyvendinant. Turkijoje tebegyvena 3,6 mln. prieglobstį čia radusių pabėgėlių. Be to, Turkija toliau labai prisidėjo sprendžiant migracijos rytinės Viduržemio jūros regiono dalies maršrutu problemą. Komisija tikisi, kad Turkija laikysis savo įsipareigojimų pagal ES ir Turkijos pareiškimą, atsižvelgdama į 2021 m. spalio mėn. Europos Vadovų Tarybos išvadas, įskaitant neteisėtus migracijos sausumos ir jūrų maršrutais prevenciją ir grąžinimo atnaujinimą.

Vadovaudamasi 2021 m. Europos Vadovų Tarybos išvadomis¹⁴ dėl pozityvios darbotvarkės su Turkija, Komisija pradėjo aukšto lygio dialogą su Turkijos valdžios institucijomis žemės ūkio ir kaimo plėtros, klimato kaitos, taip pat mokslinių tyrimų ir inovacijų klausimais ir paskelbė apie naują Turkijos investicijų platformą. Kitą ES ir Turkijos aukšto lygio dialogą migracijos ir saugumo klausimais planuojama surengti 2023 m. lapkričio 23 d. ES yra strategiškai suinteresuota stabilia ir saugia aplinka rytinėje Viduržemio jūros regiono dalyje ir bendradarbiavimu grindžiamų, abipusiškai naudingų santykių su Turkija plėtojimu. 2023 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryba paprašė vyriausiojo įgaliotinio ir Komisijos pateikti Europos Vadovų Tarybai ataskaitą dėl ES ir Turkijos santykių padėties¹⁵, grindžiamą Europos Vadovų Tarybos nustatytomis priemonėmis ir galimybėmis, kad būtų galima tęsti darbą laikantis strateginio ir perspektyvaus požiūrio.

Nuo Rusijos agresijos prieš Ukrainą pradžios ES santykiai su Ukraina pasiekė precedento neturinčią lygį. 2023 m. vasario mėn. Kyjive įvyko 24-asis **ES ir Ukrainos aukščiausiojo lygio susitikimas** ir Komisijos narių kolegijos ir Ukrainos vyriausybės susitikimas. 2023 m. spalio

¹² <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/>

¹³ [COM\(2023\) 336](#).

¹⁴ [EUCO 7/21](#).

¹⁵ [EUCO 7/23](#).

2 d. Kyjive įvykusiame pirmajame neformaliame ES ir Ukrainos užsienio reikalų ministrų susitikime dalyvavo Ukraina, ES ir 27 valstybės narės. ES pakartojo tvirtai remianti ir įsipareigojusi remti Ukrainos nepriklausomybę, suverenitetą ir teritorinį vientisumą, paisant tarptautiniu mastu pripažintų jos sienų, ir šalies kelią į ES.

2023 m. birželio 1 d. Moldova surengė antrąją **Europos politinės bendrijos** susitikimą, į kurį susirinkę 45 Europos vadovai aptarė bendras pastangas siekiant taikos ir saugumo, taip pat energetinio atsparumo, sąsajumo bei judumo Europoje.

Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą dar labiau išryškino ES ir jos artimiausių partnerių vienybės ir solidarumo poreikį, taigi ir **bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP)** suderinimo plėtos procese svarbą. Albanijos, Juodkalnijos ir Šiaurės Makedonijos tęsiamas visapusiškas suderinimas ir toliau yra aiškus jų strateginio pasirinkimo stoti į ES ženklas. Ukrainos visas bendradarbiavimas ir politikos suderinimas su ES BUSP padidėjo. Gerokai padidėjęs Moldovos ir Bosnijos ir Hercegovinos politikos derinimas su BUSP bei vienašališkas Kosovo pozicijų suderinimas taip pat buvo svarbus jų strateginės krypties ES link patvirtinimas, nors Bosnijoje ir Hercegovinoje sankcijų taikymas tebekelia problemų. Serbija ataskaitiniu laikotarpiu išlaikė savo derinimo modelį ir tikimasi, kad ji pirmumo tvarka įvykdys savo įsipareigojimą ir palaipsniui pagal savo derybų programą suderins savo pozicijas su ES BUSP, be kita ko, prisijungs prie ribojamųjų priemonių, ir vengs veiksmų bei pareiškimų, prieštaraujančių ES pozicijoms užsienio politikos srityje. Sakartvelas tebėra menkai suderinęs savo politiką su BUSP ir tikimasi, kad šalis šią tendenciją pakeis. Turkija suderinimo su BUSP srityje per ataskaitinį laikotarpį pažangos nepadarė, jos suderinimo lygis ir toliau labai žemas. Turkija vis dar neprisijungė prie ES ribojamųjų priemonių Rusijai. Jos retorika remiant teroristinę grupuotę „Hamas“ po jos 2023 m. spalio 7 d. išpuolių prieš Izraelį visiškai prieštarauja ES požiūriui. Tačiau Turkija kartu su JT palengvino Ukrainos grūdų eksportą per Juodąją jūrą pagal Juodosios jūros grūdų iniciatyvą iki tol, kol Rusija vienašališkai sustabdė mechanizmo taikymą. Partneriai ir toliau vertingu indėliu prisidėjo prie bendros saugumo ir gynybos politikos misijų ir operacijų.

Vakarų Balkanai, Turkija, Ukraina, Moldova ir Sakartvelas toliau derino savo pozicijas su ES balsuodami dėl daugumos atitinkamų JT Generalinės Asamblėjos rezoliucijų, susijusių su Rusijos agresijos karu prieš Ukrainą. Albanija, kaip nenuolatinė JT Saugumo Tarybos narė, toliau aktyviai dalyvavo propaguojant ir ginant tarptautinę teisę, JT Chartiją ir taisyklėmis grindžiamą tarptautinę tvarką.

Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Moldova ir Ukraina prisijungė prie Sąjungos civilinės saugos mechanizmo. Jos padarė didelę pažangą civilinės saugos srityje didindamos savo administracinius ir veiklos pajėgumus parodyti ES solidarumą. Sąjungos civilinės saugos mechanizmo veikloje dalyvaujančios valstybės turi tokias pačias teises ir pareigas kaip ir jo veikloje dalyvaujančios ES valstybės narės.

Komisija ragina visas plėtos šalis siekti platesnio užmojo tikslų ir stiprinti savo koordinuotus veiksmus žaliosios pertvarkos srityje, ypač teikiant pirmenybę Europos žaliojo kurso integravimui į visas politikos sritis. Šalys, kurios yra Energijos bendrijos sutarties šalys, raginamos įgyvendinti įsipareigojimus pagal Energijos bendrijos priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo planą ir pasirengti naudoti apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą pagal Energijos bendrijos rekomendaciją.

III. PLĖTROS ŠALYS KELIJE Į ES

Juodkalnija yra atidariusi visus derybų skyrius, trys iš jų preliminarieji uždaryti. Kitas etapas – įvykdyti teisinės valstybės skyrių tarpinius kriterijus. **Serbija** yra atidariusi 22 iš 35 derybų

skyrių, du iš jų preliminarieji uždaryti. Kelias link kitų derybų grupių atidarymo priklausys nuo šalies pažangos, visų pirma nuo teisinės valstybės reformų tempo ir santykių su Kosovu normalizavimo.

Laikydamosi patikslintos metodikos¹⁶, šio komunikato išvadose ir rekomendacijose Komisija įvertino **bendrą stojimo derybų** su Juodkalnija ir Serbija **padėtį** ir pasiūlė tolesnius veiksmus kiekvienai šaliai. Paskelbus šį metinį ataskaitų rinkinį, galėtų įvykti kitų tarpvyriausybinių konferencijų.

Po 2022 m. liepos 19 d. įvykusios pirmosios tarpvyriausybės konferencijos su **Albanija** ir su **Šiaurės Makedonija** Komisija nedelsdama pradėjo **peržiūros** procesą. Įvyko visi posėdžiai, susiję su 1 derybų grupe (Pagrindiniai principai), 2 derybų grupe (Vidaus rinka), 3 derybų grupe (Konkurencingumas ir integracinis augimas) ir 4 derybų grupe (Žalioji darbotvarkė ir tvarus sujungiamumas). Aiškinamosios ir dvišalės sesijos dėl likusių dviejų grupių jau vyksta arba planuojama jas surengti iki 2023 m. gruodžio mėn. 2023 m. liepos mėn. Tarybai pateiktos pagrindų grupės peržiūros ataskaitos. Valdžios institucijos nuolat reiškė politinį išipareigojimą siekti strateginio ES integracijos tikslo ir siekį daryti pažangą stojimo derybose remiantis nuolatine reformų pažanga.

Po 2022 m. spalio mėn. visuotinių rinkimų **Bosnijoje ir Hercegovinoje** sausio mėn. pabaigoje pradėjo eiti pareigas nauja valstybės lygio Ministrų Taryba, o 2023 m. gegužės mėn. pradžioje pradėjo eiti pareigas nauja Federacijos subjekto vyriausybė. 2022 m. gruodžio mėn. šaliai suteikus **šalies kandidatės statusą**, naujoji valdančioji koalicija paskelbė, kad pažanga kelyje į ES yra vienas iš svarbiausių jos koalicijos susitarimo prioritetų, ir pareiškė išipareigojimą įgyvendinti 14 pagrindinių prioritetų, nustatytų Komisijos nuomonėje dėl Bosnijos ir Hercegovinos paraiškos dėl narystės ES, Bosnijos ir Hercegovinos Ministrų taryba priėmė keletą strategijų (dėl terorizmo, organizuoto nusikalstamumo, pinigų plovimo ir migracijos) ir teisės aktų projektų. Parlamentas priėmė keletą teisės aktų, susijusių su 14 pagrindinių prioritetų ir veiksmais, nurodytais Komisijos rekomendacijoje dėl šalies kandidatės statuso. Konstitucinis Teismas panaikino kelis Serbų Respublikos priimtus teisės ir politinius aktus kaip pažeidžiančius konstitucinę ir teisinę tvarką. 2023 m. liepos mėn. Serbų Respublikoje vėl nustatytos baudžiamosios sankcijos už garbės ir orumo įžeidimą daro didelį poveikį pilietinės visuomenės aplinkai ir yra didelis žingsnis atgal pagrindinių teisių apsaugos srityje. Jos asamblėja per pirmąjį svarstymą priėmė įstatymo projektą, skirtą pilietinės visuomenės grupėms kaip „užsienio agentams“. Jei jis bus galutinai priimtas, tai būtų dar vienas apgailestautinas ir neginčijamas didelis žingsnis atgal. 2023 m. birželio mėn. Serbų Respublika priėmė du įstatymus dėl Konstitucinio Teismo sprendimų ir vyriausiojo įgaliojimo sprendimų neįgyvendinimo, taip pažeisdama šalies konstitucinę ir teisinę tvarką.

2023 m. pavasarį ES Taryba ir Europos Parlamentas priėmė sprendimą dėl vizų režimo liberalizavimo **Kosovui**. 2022 m. gruodžio mėn. Kosovas pateikė paraišką dėl narystės ES. Ataskaitiniu laikotarpiu Kosovo šiaurinėje dalyje dėl įvairių problemų įvyko kelios skirtingo intensyvumo krizės, o 2023 m. rugsėjo 24 d. įvykdytas smurtinis išpuolis prieš Kosovo policiją buvo didžiausia per pastaruosius metus eskalacija. Kitos krizės kilo dėl valstybinio numerio ženklų, dėl kurių 2022 m. lapkričio mėn. Kosovo serbai atsistatydino iš Kosovo institucijų.

Kosovas ir Serbija 2023 m. vasarį pasiekė susitarimą siekiant santykių normalizavimo, o kovo mėnesį – susitarimą dėl priedo dėl jo įgyvendinimo. Tiek Kosovas, tiek Serbija dar turi pradėti

¹⁶ [COM\(2020\) 57 final](#).

įgyvendinti savo atitinkamus įsipareigojimus pagal Susitarimą, kurie yra privalomi Šalims ir yra jų kelio į Europą dalis.

ES ir **Turkija** toliau bendradarbiavo vadovaudamasi 2021 m. Europos Vadovų Tarybos išvadomis. Turkija yra šalis kandidatė ir svarbi ES partnerė esminėse bendrų interesų srityse, kaip antai prekybos, migracijos, kovos su terorizmu, visuomenės sveikatos, klimato, energetikos, transporto ir regioninių reikalų srityse. Stojimo derybų procesas tebėra sustojęs, nes Turkija tebetolsta nuo Europos Sąjungos, o padėtis daugelyje svarbių sričių labai pablogėjo. Kalbant apie energetiką, Turkija Europos Sąjungai ir toliau yra svarbi ir patikima tranzito šalis. ES nedelsdama solidariai sureagavo į 2023 m. vasario mėn. pietryčių Turkiją sukrėtusius žemės drebėjimus – išsiuntė gelbėjimo komandas ir suteikė pagalbos natūra naudodamasi Sąjungos civilinės saugos mechanizmu, ir padėjo sutelkti bendrą tarptautinės bendruomenės 6 mlrd. EUR įsipareigojimą. Abi pusės sėkmingai bendradarbiauja siekdamos įgyvendinti ES pažadėtą 1 mlrd. EUR paramą. Abiem pusėms tebėra naudinga ES ir Turkijos muitų sąjunga. Turėtų būti užtikrintas visapusiškas ES ribojamųjų priemonių laikymasis, visų pirma atsižvelgiant į laisvą produktų judėjimą ES ir Turkijos muitų sąjungoje.

Komisijos nuomonėje dėl **Ukrainos** paraiškos dėl narystės ES nustatyti 7 veiksmai, kurių turi imtis Ukraina, kad galėtų tęsti stojimo į ES procesą. Europos Vadovų Taryba suteikė Ukrainai šalies kandidatės statusą ir paprašė Komisijos pateikti ataskaitą dėl tų 7 veiksmų įgyvendinimo, kuri yra neatskiriama šio dokumentų rinkinio dalis.

Komisijos nuomonėje dėl **Moldovos** paraiškos dėl narystės ES nustatyti 9 veiksmai, kurių turi imtis Moldova, kad galėtų tęsti stojimo į ES procesą. Europos Vadovų Taryba suteikė Moldovai šalies kandidatės statusą ir paprašė Komisijos pateikti ataskaitą dėl tų 9 veiksmų įgyvendinimo, kuri yra neatskiriama šio dokumentų rinkinio dalis.

Komisijos nuomonėje dėl **Sakartvelo** paraiškos dėl narystės ES nustatyta 12 prioritetinių klausimų, kuriuos turi išspręsti Sakartvelas, kad galėtų tęsti stojimo į ES procesą. Europos Vadovų Taryba išreiškė pasirengimą suteikti Sakartvelui šalies kandidatės statusą, kai tie prioritetiniai klausimai bus išspręsti. Europos Vadovų Taryba paprašė Komisijos pateikti ataskaitą dėl tų prioritetų įgyvendinimo, kuri yra neatskiriama šio dokumentų rinkinio dalis.

IV. PAGRINDINIAI STOJIMO Į ES PROCESO PRINCIPAI

Teisinės valstybės principas, pagrindinės teisės, demokratinių institucijų veikimas, viešojo administravimo reforma ir ekonominiai kriterijai yra vadinamųjų pagrindinių stojimo į ES proceso principų pagrindas. Institucijų ir valdymo kokybė yra pagrindas, suteikiantis galimybę didinti konkurencingumą, klestėjimą ir visuomenės gerovę, stiprinti gebėjimą laikytis visų sričių ES *acquis*. Patikimos ir negrįžtamos reformos, susijusios su pagrindiniais principais, yra labai svarbios plėtros šalis, kad jos galėtų užtikrinti pažangą siekdamos narystės ES. Praėjusiais metais pažanga įgyvendinant su pagrindiniais principais susijusias reformų darbotvarkes atsižvelgiant į atitinkamose Komisijos nuomonėse pateiktas rekomendacijas buvo matoma visų pirma Ukrainoje ir Moldovoje.

Siekiant įtvirtinti teisinę valstybę, reikia nepriklausomos, nešališkos, atskaitingos ir profesionalios **teismų sistemos**, kuri veiktų veiksmingai, be nederamo išorės kišimosi, kuriai būtų skiriama pakankamai išteklių ir kurioje sprendimai būtų vykdomi veiksmingai ir laiku. Vykdamas teismų reformas kai kur padaryta pažanga, pavyzdžiui, Albanijoje, Moldovoje, Serbijoje ir Ukrainoje. Tačiau daugumoje plėtros šalių teisminės institucijos vis dar susiduria su daugybe iššūkių ir yra pažeidžiamos. Ir toliau kelia nerimą kai kurių šalių politikų bandymai pavišinti teisėjus ir daryti jiems spaudimą, ypač jautrioje byloje. Buvo toliau taikomos institucinės priemonės, darančios neigiamą poveikį teisėjų ir prokurorų nepriklausomumui, o

tai galiausiai turėjo įtakos galių pusiausvyrai ir atskyrimui. Todėl teismų patikimumas apskritai išliko gana mažas, o visuomenėje paplitęs bendras įsitikinimas nebaudžiamumu. Keliose šalyse teisingumo reformos atskleidė ribotus įgyvendinimo gebėjimus, net jei yra politinė valia. Siekiant tolesnės pažangos stojimo į ES procese labai svarbu, kad tyrimo ir teisminės institucijos būtų veiksmingos ir pasiektų patikimų rezultatų.

Kova su korupcija tebėra plėtos šalių vyriausybių prioritetas. **Korupcija**, įskaitant aukšto lygio korupciją, tebėra plačiai paplitusi plėtos šalyse, vis dar kelia susirūpinimą viešųjų ir privačiųjų interesų painiojimas. Buvo dedamos tam tikros pastangos su korupcija kovoti griežčiau. Kovos su korupcija priemonių integravimas į pažeidžiamiausius sektorius tebėra svarbus prioritetas, o teisėsaugos ir teisminės institucijoms reikia didesnių galių ir nepriklausomumo. Vis dar esama korupcinio valstybės užvaldymo elementų – stebima grėsmė demokratiniam stabilumui, aukšto lygio korupcija ir nederama **oligarchų** įtaka, taip pat organizuotų nusikaltėlių tinklų bandymai įsiskverbti į ekonomines ir politines sistemas, administracijas ir žiniasklaidą. Šias problemas reikia skubiai spręsti taikant sisteminius ir visapusiškus metodus. Pagrindinis sėkmės rodiklis bus patikimi aktyvių tyrimų, baudžiamojo persekiojimo ir galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių, susijusių su korupcija, organizuotu nusikalstamumu ir pinigų plovimu, rezultatai. Kad būtų patikimi, visi teisės viršenybės grandinės dalyviai turėtų pasiekti svarių rezultatų aktyvių tyrimų, baudžiamojo persekiojimo ir galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių, susijusių su korupcija, organizuotu nusikalstamumu ir pinigų plovimu, srityje.

Stabilios ir konsoliduotos **demokratinės institucijos** ir procesai yra pagrindinis stojimo į ES proceso ramstis. Komisija pradėjo aktyvesnį ir paprastesnį bendradarbiavimą su plėtos šalimis bendros demokratijos sistemos srityje, susijusį tiek su rinkimų procesu, parlamento veikimu (įskaitant jo atliekamą vyriausybės veiklos rezultatų ir politikos formavimo priežiūros vaidmenį ir vis dar daugeliu atveju pernelyg dažną paspartintų procedūrų naudojimą), tiek su pilietinės visuomenės vaidmeniu.

Daugumoje šalių tebebuvo didelis politinis **susiskaidymas**, partijos nepakankamai bendradarbiavo, o pilietinei visuomenei tenkanti erdvė mažėjo. Dėl veiksmingo įvairių partijų dialogo stokos ilgam patekta į politinę aklavietę, sustojo reformos. Kai kuriais atvejais per parlamento diskusijas tvyrojo įtampa, buvo vartojama užgauli kalba, kartais kildavo smurtinių incidentų.

Kai kuriose plėtos šalyse padaryta tam tikra pažanga **pagrindinių teisių** srityje, geriau suvokiant šių teisių ir laisvių užtikrinimo svarbą. Tuo pat metu tebesitęsė tam tikros neigiamos tendencijos: toliau buvo plačiai paplitęs smurtas dėl lyties, o žiniasklaidos laisvė ir toliau buvo ribojama dėl politinių ir ekonominių interesų. Dėl to silpnėja valdžios institucijų kontrolė, atsiranda galimybė kištis užsienio šalims ir blogėja informavimas apie ES. Kai kuriose šalyse įgyvendinamos teigiamos iniciatyvos vaiko teisių ir asmenų su negalia teisių srityje. Tačiau praktiškai pagrindinių teisių apsaugą neigiamai veikia nepakankamas teisės aktų ir politikos įgyvendinimas ir žalos atlyginimo mechanizmų neveiksmingumas visose srityse. Tebekyla sunkumų užtikrinant veiksmingą apsaugą nuo visų formų neapykantos ir diskriminacijos, be kita ko, nukreiptos prieš mažumas.

ES ir plėtos šalių bendradarbiavimas **teisingumo, laisvės ir saugumo**, teisėsaugos srityse ir teisminis bendradarbiavimas toliau vystėsi teigiama linkme, nors tebėra iššūkių. Vakarų Balkanai toliau veikia kaip nusikalstamos veiklos ir ES veikiančių grupių centras, kuris yra svarbus prekybos žmonėmis aukų, neteisėto migrantų gabenimo ir neteisėtų prekių, visų pirma į ES įvežamų narkotikų, tranzito punktas. Vakarų Balkanų kilmės nusikaltėliai ir nusikaltėlių

tinklai taip pat daro didelį poveikį sunkių formų ir organizuotam nusikalstamumui kitose pasaulio dalyse. Turkija tebėra pagrindinė į ES gabenamo heroino tranzito šalis. Organizuotos nusikalstamos grupės iš Moldovos ir Sakartvelo aktyviai dalyvauja neteisėto migrantų gabenimo, organizuotų turtinių nusikaltimų, prekybos žmonėmis, nusikaltimų kibernetinėje erdvėje, sukčiavimo negrynosiomis mokėjimo priemonėmis, sukčiavimo akcizų srityje ir kitų rūšių nusikaltimų, pavyzdžiui, dokumentų klastojimo, srityse. Dėl savo geografinės padėties Ukraina yra kelių, kuriais į ES gabenamos neteisėtos prekės, sankirtoje, ji taip pat yra prekybos žmonėmis šaltinis ir paskirties šalis. Nepaisant karo keliamų problemų, įskaitant įtampą institucinių gebėjimų srityje dėl to, kad prarasta daug kovai su organizuotu nusikalstamumu reikalingų išteklių, atitinkamos Ukrainos institucijos parodė didelį atsparumą ir veiklos pajėgumus.

Atsižvelgiant į būsimos šių šalių narystės ES perspektyvą, itin svarbu ratifikuoti ir tinkamai įgyvendinti tarptautines konvencijas teisminio bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje, ypač tas, kurios parengtos Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijoje.

Bendradarbiavimas **kovos su terorizmu ir radikalizacijos prevencijos** srityse yra svarbus visoms plėtros šalims. Terorizmas ir smurtinis ekstremizmas ir toliau buvo iššūkis ir kėlė grėsmę saugumui. **Hibridinės grėsmės**, įskaitant dezinformaciją, užsienio vykdomą manipuliavimą informacija ir kišimąsi (FIMI) bei kibernetinius išpuolius, visų pirma nukreiptus prieš ypatingos svarbos infrastruktūrą, tebėra politinis ir saugumo iššūkis plėtros šalims. Šios grėsmės, smarkiai padidėjusios praėjusiais metais prasidėjus Rusijos agresijos karui prieš Ukrainą, ir toliau kelia didelį pavojų tiek ES, tiek plėtros šalims. Bendras Vakarų Balkanų kovos su terorizmu veiksmų planas nuo 2018 m. yra bendradarbiavimo šioje srityje pagrindas.

Bendras neteisėtos **migracijos** srautų padidėjimas ir kintantys Vakarų Balkanų maršrutai reikalauja nuolatinio budrumo, visų pirma dėl neteisėtos tinklų, susijusių su neteisėtu migrantų gabenimu ir prekyba žmonėmis, veiklos. Migracijos valdymo pajėgumų srityje Vakarų Balkanų regione padaryta pažanga. 2022 m. gruodžio mėn. Komisija pateikė ES veiksmų planą dėl Vakarų Balkanų, kuriuo siekiama spręsti didėjančių neteisėtai į ES atvykstančių asmenų srautų Vakarų Balkanų maršrutu problemą. Įgyvendinus šį veiksmų planą pasiekta pirmųjų rezultatų – 2023 m. sumažėjo migracijos spaudimas Vakarų Balkanų maršrutui, visų pirma dėl aktyvesnio ES ir Vakarų Balkanų partnerių politinio, finansinio ir operatyvinio bendradarbiavimo migracijos srityje ir geresnio suderinimo su ES vizų politika. Vizų politikos srities suderinimas su ES tebėra labai svarbus geram šių partnerių bevizio režimo su ES veikimui. Turėtų būti toliau dedamos pastangos visose veiksmų plano srityse.

Siekdama padėti spręsti rytinės Viduržemio jūros regiono dalies maršrute kylančias problemas, 2023 m. spalio mėn. Komisija pateikė ES veiksmų planą dėl rytinės Viduržemio jūros regiono dalies maršruto. Jame išdėstytos operatyvinės priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią neteisėtam išvykimui, kovoti su neteisėtu žmonių gabenimu, numatyti teisėtus atvykimo būdus, gerinti sienų valdymą, remti bendradarbiavimą grąžinimo ir readmisijos srityse ir pakankamus priėmimo pajėgumus.

Dėl Rusijos karo prieš Ukrainą išaugo pabėgėlių iš Ukrainos skaičius. Moldova, kurioje, palyginti su kitomis plėtros šalimis, vienam gyventojui tenka didžiausias Ukrainos pabėgėlių skaičius, taip pat tokios šalys kaip Juodkalnija, Serbija, Albanija ir Šiaurės Makedonija atliko labai svarbų vaidmenį priimant šiuos pabėgėlius.

Labai svarbus **ilgalaikio ES konkurencingumo** veiksnys yra **viešojo administravimo** ir reglamentavimo sistemų kokybė¹⁷. Apskritai plėtros šalys viešojo administravimo kokybės požiūriu geriausi atveju yra **vidutiniškai pasirengusios**. Ataskaitiniu laikotarpiu pažanga vykdant reformas apskritai buvo labai nedidelė. Tebegalioja dauguma ankstesnių metų rekomendacijų. Įprasta schema – oficialus teisinis ir institucinis profesionalios administracijos pagrindas bent iš dalies įdiegtas, tačiau jis nėra sistemingai taikomas.

Nuo Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą pradžios 2022 m. vasario mėn. daugumai iš 10 plėtros **šalių** kilo didelių ekonominių ir socialinių iššūkių. 2022 m. Ukrainos BVP sumažėjo 29,1 proc., nes visai šaliai didelį poveikį padarė Rusijos agresijos karas, dėl kurio atsirado didelis spaudimas makroekonominiam stabilumui. Vakarų Balkanų regiono **BVP augimas** 2022 m. sulėtėjo iki 3,2 proc. Jis sumažėjo nuo 2021 m. atsigauant nuo COVID-19 poveikio pasiekto 7,7 proc. augimo, tačiau ekonomikos sulėtėjimo mastas skyrėsi: realiojo BVP augimas sulėtėjo iki 6,1 proc. Juodkalnijoje, 4,8 proc. Albanijoje, 4 proc. Bosnijoje ir Hercegovinoje, 3,5 proc. Kosove, 2,3 proc. Serbijoje ir 2,1 proc. Šiaurės Makedonijoje. Turkijos BVP augimas sulėtėjo iki 5,6 proc. Moldovos BVP smarkiai sumažėjo – 5,9 proc., o Sakartvelo BVP toliau didėjo ir pasiekė dviženklį (10,1 proc.) lygį. Šalių ekonomikos augimo skirtumus daugiausia lėmė tiesioginiai ir netiesioginiai karo prieš Ukrainą padariniai, įskaitant jo poveikį prekybos ryšiams, energetikai, maisto kainoms ir pabėgėlių srautams. 10 šalių ekonomikos perspektyvos tebėra labai neaiškios, nes neaiškus galimas tolesnis karo poveikis ekonomikos augimui, užimtumui ir socialinei sanglaudai.

Vis svarbiau, kad visos 10 plėtros šalių paspartintų **struktūrines reformas**, kad būtų sudarytos sąlygos **tvariai atsigauti** vidutinės trukmės laikotarpiu ir daroma pažanga siekiant atitikti ekonominius narystės ES kriterijus. Kad tai būtų pasiekta, reikia užtikrinti veikiančią rinkos ekonomiką ir parodyti pajėgumą atlaikyti ES konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas.

Išsamesnė padėties, susijusios su stojimo į ES proceso pagrindiniais principais visose plėtros šalyse, apžvalga pateikiama 1 priede.

V. BŪTINYBĖ PASPARTINTI VAKARŲ BALKANŲ EKONOMINĘ KONVERGENCIJĄ

2023 m. po šešių iš eilės ketvirčių lėtėjančio augimo Vakarų Balkanų regiono ekonominės veiklos rezultatai 2023 m. pirmąjį ketvirtį gerėjo sparčiau nei per ankstesnius 3 mėnesius. Regiono BVP augimas truputį paspartėjo – nuo 1,6 proc. (ankstesnį ketvirtį) iki 1,7 proc. per metus, nes daugumoje šalių, išskyrus Albaniją ir Bosniją ir Hercegoviną, gamybos apimtys augimo tempas didėjo. Augimą iš esmės skatino grynasis eksportas ir atsigauančios investicijos. Privataus vartojimo rezultatai buvo nevienodi – daugumoje šalių jis sulėtėjo, o kai kuriais atvejais netgi tapo neigiamas, tačiau Juodkalnijoje toliau sparčiai didėjo.

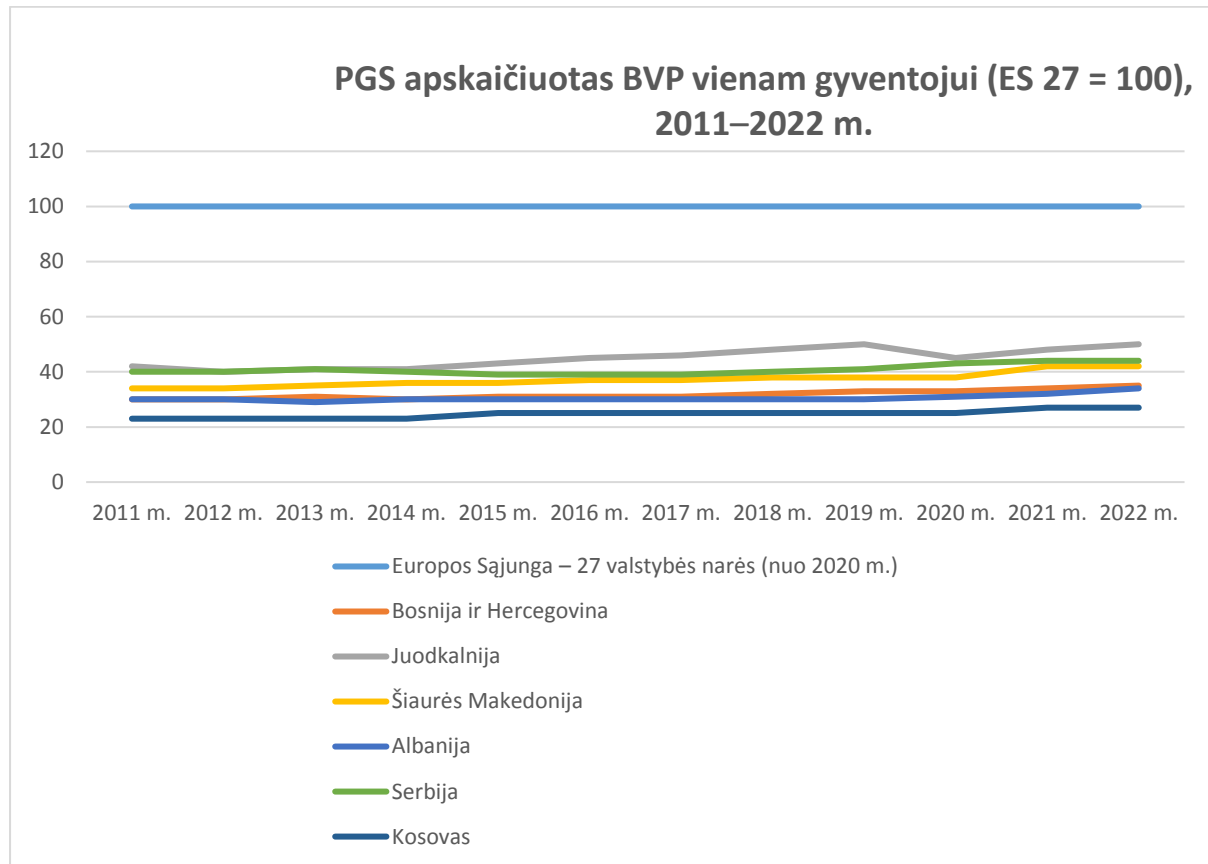
Dar prieš COVID-19 pandemiją Vakarų Balkanų šalių ekonomika patyrė **didelių sunkumų**, trukdančių joms visapusiškai išnaudoti savo ekonominį potencialą. Šalys atsiliko vykdydamos ekonominių struktūrų reformas ir didindamos konkurencingumą, jose buvo aukštas nedarbo lygis (visų pirma jaunimo), didelė įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktis, klestėjo neformali ekonomika, verslo aplinka buvo nepalanki, o inovacijų lygis žemas.

Investicijų klimatui Vakarų Balkanuose būdinga silpna teisinė valstybė, nepakankamai įgyvendinama valstybės pagalbos kontrolė, įsitvirtinusi šešėlinė ekonomika, menkos galimybės gauti finansavimą ir prasta regioninė integracija ir jungtys. Toliau jaučiamas valstybės kišimasis į ekonomiką, be to, dėl silpno viešųjų finansų valdymo ir dažno reglamentavimo aplinkos ir mokesčių keitimo kyla didesnė korupcijos rizika. Labai reikia

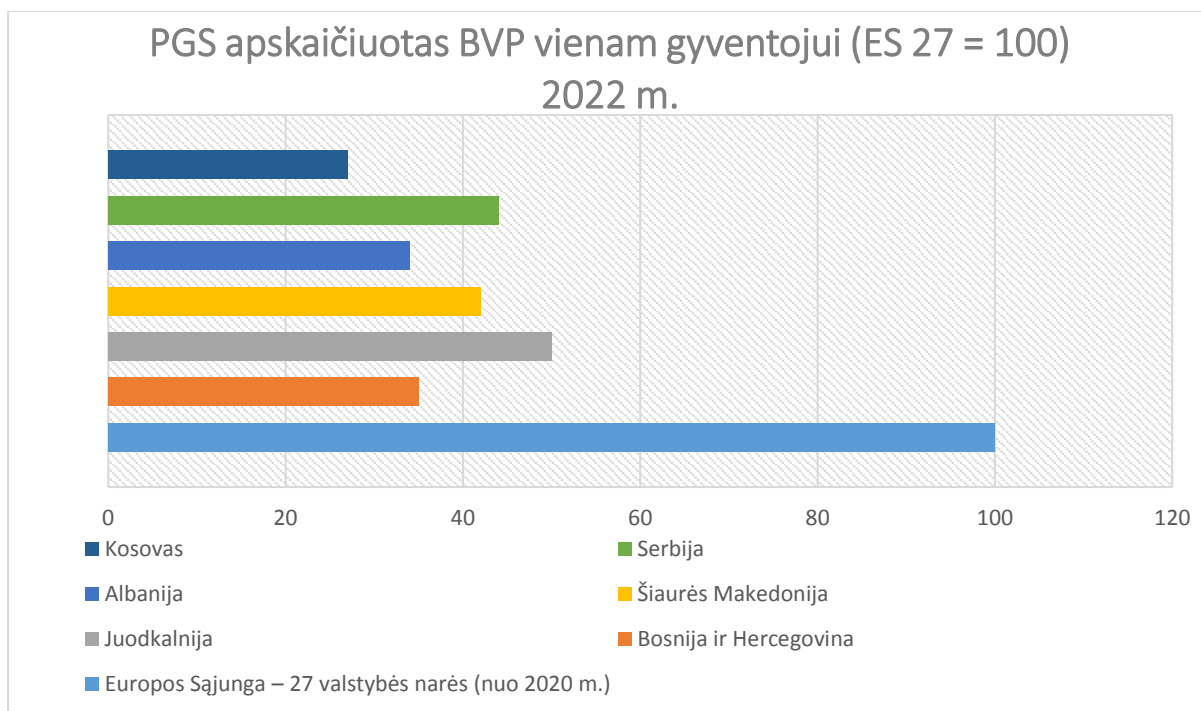
¹⁷ [COM\(2023\) 168 final](#).

atnaujinti infrastruktūrą; investicijos turėtų būti skirstomos iš bendro projektų rezervo ir atitikti su ES suderintus prioritetus.

Ekonominė konvergencija yra labai svarbus narystės ES privalumas. Vakarų Balkanų šalių konvergencija yra nedidelė – 30–50 proc. ES vidurkio (pagal perkamosios galios paritetą) ir didėja nepakankamai sparčiai. Penktojo ES plėtros etapo patirtis rodo, kad narystė ES bendrojoje rinkoje kartu su struktūriniais fondais daro teigiamą poveikį ekonominei konvergencijai.

Šaltinis: Eurostatas, Pasaulio bankas

Šaltinis: Eurostatas, Pasaulio bankas

Siekdama toliau spartinti reformas ir pasiekti geresnę **socialinę ir ekonominę** Vakarų Balkanų ir Europos Sąjungos **konvergenciją**, taip pat padėti šalims įvykdyti narystės ES reikalavimus, Europos Komisija siūlo naują **Vakarų Balkanų ekonomikos augimo planą**¹⁸, kuriame būtų išryškinti kai kurie narystės ES privalumai ir toliau reformuojamos paskatos prieš įstojimą vykdyti reformas.

VI. REGIONINIS BENDRADARBIAVIMAS IR GERI KAIMYNNIAI SANTYKIAI

Gerai kaimyniniai santykiai ir regioninis bendradarbiavimas Vakarų Balkanuose yra svarbiausi stabilizacijos ir asociacijos bei plėtros procesų elementai.

Po to, kai 2021 m. liepos 1 d. šeši Vakarų Balkanų partneriai sėkmingai pradėjo naudoti **tarptinklinį ryšį savo šalies kainomis**, imtasi tolesnių parengiamųjų veiksmų siekiant **sumažinti Vakarų Balkanų ir ES tarptinklinio ryšio paslaugų mokesčius**. 2022 m. gruodį Tiranoje įvykusio ES ir Vakarų Balkanų aukščiausiojo lygio susitikimo metu buvo parengtos ES ir Vakarų Balkanų tarptinklinio ryšio paslaugų kainų mažinimo gairės. Pirmasis laipsniškas mokesčių mažinimas pradėtas 2023 m. spalio mėn. Galutinis šio proceso tikslas – iki 2027 m. tarptinklinio ryšio su ES paslaugų kainas sumažinti iki vidaus kainoms artimo lygio. 2023 m. gegužės 31 d. ES ir Moldovos telekomunikacijų operatoriai susitarė nuo 2024 m. sausio mėn. savanoriškai sumažinti tarptinklinio ryšio tarifus ir taip priartinti Moldovą prie tarptinklinio ryšio savo šalies kainomis erdvės.

Daug techninio darbo atlikta visose srityse, kurioms taikoma **bendros regioninės rinkos** iniciatyva. Šiuo darbu, kurį remia **Regioninio bendradarbiavimo taryba, Vidurio Europos laisvosios prekybos susitarimas (VELPS) ir 6-asis Vakarų Balkanų Prekybos ir pramonės rūmų investicijų forumas**, siekiama sudaryti sąlygas laisvam asmenų ir specialistų judėjimui ir elektroninių paslaugų teikimui, sudaryti palankesnes sąlygas užimtumui, palengvinti prekybą ir supaprastinti muitinės procedūras regione. 2022 m. lapkričio mėn. Berlyno proceso

¹⁸ COM (2023) 691.

aukščiausiojo lygio susitikime Vakarų Balkanų šešetas patvirtino keletą judumo susitarimų dėl kelionių po regioną su asmens tapatybės kortelėmis, aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimo ir profesinių kvalifikacijų pripažinimo. Šiais susitarimais, kai jie bus įgyvendinti, bus suteikta teisė keliauti, studijuoti ir dirbti visame regione. Tarp Italijos, Juodkalnijos bei Albanijos, taip pat tarp Kroatijos, Juodkalnijos ir Bosnijos ir Hercegovinos, aktyviai remiant Transporto bendrijai ir VELPS, nutiesti papildomi žalieji ir mėlynieji koridoriai. Apskritai Transporto bendrija labai parėmė Vakarų Balkanus vykstant plėtros procesui – įgyvendinant atitinkamą ES transporto *acquis*, ir taip pat parems Ukrainą, Moldovą ir Sakartvelą, jiems sudarius glaudesnę asociaciją su Transporto bendrija. Tačiau Serbijos ir Kosovo nesutarimai dėl statuso ir toliau trukdė oficialiai priimti vis daugiau ekonomiškai svarbių sprendimų projektų, dėl kurių formaliai susitarta pagal VELPS. Regionas turi parodyti politinę lyderystę, kad užbaigtų šį darbą ir priimtų teisiškai privalomus visų Vakarų Balkanų partnerių susitarimus ar sprendimus, naudingus jų gyventojams ir įmonėms. Tam reikia bendrai sutelkti dėmesį į bendros regioninės rinkos kūrimą remiantis ES taisyklėmis ir standartais ir vengiant vienašalių veiksmų, kurie kelia pavojų šiam darbui.

Visapusiškas **Kosovo ir Serbijos santykių normalizavimas** vedant ES tarpininkaujamą dialogą tebėra labai svarbus jų europinės ateities ir viso regiono stabilumo veiksnys.

Visos šalys turi toliau sąžiningai įgyvendinti **galiojančius dvišalius susitarimus**, įskaitant Graikijos ir Šiaurės Makedonijos Prespos susitarimą ir Bulgarijos ir Šiaurės Makedonijos draugystės, geros kaimynystės ir bendradarbiavimo sutartį.

Vakarų Balkanuose tebėra labai svarbu **atsikratyti praeities naštos** ir išspręsti ginčus, kylančius dėl praėjusio amžiaus paskutiniojo dešimtmečio konfliktų. Dar reikia išspręsti svarbius dvišalius klausimus, be kita ko, išspręsti sienų klausimus, užtikrinti teisingumą karo nusikaltimų aukoms, nustatyti dingusių asmenų tapatybę ir regiono lygmeniu surinkti tikslus duomenis apie praeities žiaurumus. ES nėra vietos nei nesantaiką kurstančiai retorikai, nei karo nusikaltėlių šlovinimui – nė iš vienos pusės.

Turkijos ir Graikijos santykiai iki 2023 m. pradžios blogėjo, tačiau dėl Graikijos žmonių ir vyriausybės solidarumo po 2023 m. vasario mėn. žemės drebėjimų santykiai labai pagerėjo. Po to vyko aukšto lygio dialogai, įskaitant susitikimus valstybių vadovų lygiu.

Ataskaitiniu laikotarpiu Turkija rytinėje Viduržemio jūros dalyje nevykdė jokios grėžimo veiklos, kuriai neturėjo leidimo.

Gera valia palaikyti dialogą ir nesiimti vienašalių veiksmų, kurie prieštarauja ES interesams ir pažeidžia tarptautinę teisę bei suverenias ES valstybių narių teises, yra svarbus reikalavimas siekiant užtikrinti stabilią ir saugią aplinką rytinėje Viduržemio jūros regiono dalyje ir plėtoti bendradarbiavimą pagrįstus ir abipusiai naudingus ES ir Turkijos santykius. Iš Turkijos tikimasi, kad ji vienareikšmiškai įsipareigos siekti gerų santykių su kaimyninėmis šalimis, laikytis tarptautinių susitarimų ir taikiai spręsti ginčus pagal Jungtinių Tautų Chartiją, o prireikus kreiptis į Tarptautinį Teisingumo Teismą.

ES toliau laikysis įsipareigojimo ginti savo ir valstybių narių interesus, taip pat išsaugoti stabilumą regione.

Itin svarbu, kad Turkija įsipareigotų ir aktyviai prisidėtų prie derybų dėl teisingo, visapusiško ir perspektyvaus **Kipro klausimo sprendimo**, grindžiamo dviejų bendruomenių, dviejų zonų federacija, kurioje būtų užtikrinta politinė lygybė, laikantis JT sistemos, vadovaujantis atitinkamomis JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis ir ES *acquis* ir principais, kuriais grindžiama ES. Neturėtų būti imamasi vienašalių veiksmų, kurie galėtų padidinti įtampą saloje

ir trukdyti tęsti derybas. Turkija turi nedelsdama atšaukti visus su Varoša susijusius veiksmus ir žingsnius, kurių nuo 2020 m. spalio mėn. imtasi dėl Varošos ir kurie prieštarauja atitinkamoms JT Saugumo Tarybos rezoliucijoms. Turkija turi nedelsdama įvykdyti įsipareigojimą iki galo įgyvendinti ES ir Turkijos asociacijos susitarimo papildomą protokolą ir padaryti pažangą normalizuodama santykius su Kipro Respublika. Turkija toliau pasisakė už dviejų valstybių sambūviu pagrįstą sprendimą, kuris prieštarauja JT Saugumo Tarybos rezoliucijoms.

Rusijos agresijos karas prieš **Ukrainą** turėjo įtakos santykiams su visais dvišaliais partneriais ir kaimyninėmis šalimis. Ukrainos valdžios institucijos siekė išlaikyti ir toliau stiprinti bendradarbiavimą ir diplomatinį ryšius su Europos šalimis.

Apskritai Ukrainos santykiai su Vakarų Balkanų šalimis pagerėjo, nors su Serbija ir Bosnijos ir Hercegovinos Serbų Respublika išsiskyrė nuomonės dėl jų santykių su Rusija. Santykiuose su Sakartvelu tvyrojo tam tikra įtampa, visų pirma dėl to, kad Sakartvelas neprisijungė prie sankcijų Rusijai. Turkija tebėra strateginė Ukrainos partnerė, tarp šalių užmegzta svarbių dvišalių ekonominių ir žmonių tarpusavio ryšių, kuriuos patvirtina dvišalis bevizis režimas ir 2022 m. vasario mėn. pasirašytas laisvosios prekybos susitarimas. Be to, Turkija yra svarbi Ukrainos tarptautinės Krymo platformos dalyvė.

Rusijai pradėjus agresijos karą prieš Ukrainą, **Moldova** suintensyvino bendradarbiavimą su Ukraina ir Rumunija humanitarinės paramos Ukrainos pabėgėliams, energetinio saugumo, transporto ir susisiekimo srityse. Nuo Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą pradžios Europos Komisija Moldovai suteikė daugiau kaip 48 mln. EUR humanitarinę pagalbą šalyje gyvenantiems Ukrainos pabėgėliams ir juos priimančioms Moldovos šeimoms remti.

Ataskaitiniu laikotarpiu dvišalis bendradarbiavimas su Ukraina toliau gerėjo. Nuo Rusijos karo pradžios Moldova parodė solidarumą su Ukraina, balsavo už atitinkamas JT Generalinės Asamblėjos rezoliucijas ir prisijungė prie įvairių tarptautinių organizacijų politinių pareiškimų, kuriais smerkiama karinė agresija. Šalis priėmė ir rėmė daug pabėgėlių, labai remdamasi tarptautiniais humanitarinės pagalbos teikėjais, ir aktyviai rėmė naujų prekybos maršrutų kūrimą pagal Solidarumo koridorių iniciatyvą. Po Kachovkos užtvankos sugriovimo Moldova pasiūlė Ukrainai dvišalę pagalbą nelaimės humanitariniams padariniams šalinti.

Sakartvelas palaiko diplomatinį santykius su visomis kaimyninėmis šalimis, išskyrus Rusijos Federaciją, su kuria santykiai nepalaikomi nuo 2008 m. karo. Abi šalys dalyvauja Ženevos tarptautiniame dialoge, kuriam bendrai pirmininkauja ES, JT ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija. Sakartvelas užmezgė strateginę partnerystę su Turkija. Sakartvelas toliau remia Ukrainos teritorinį vientisumą ir suverenitetą, be kita ko, pritardamas JT rezoliucijoms, kuriomis remiama Ukraina, tačiau jis neprisijungė prie ES ribojamųjų priemonių Rusijai. Skrydžių tarp Rusijos ir Sakartvelo atnaujinimas ir buvusio Sakartvelo prezidento Ukrainos piliečio M. Saakašvilio sveikatos būklė kalėjime sukėlė papildomą diplomatinę įtampą.

Be to, Ukraina, Moldova ir Sakartvelas toliau aktyviai dalyvauja **Rytų partnerystės** veikloje.

Teritorinis bendradarbiavimas suteikia plėtos šalims galimybę bendradarbiauti tarpusavyje ir su kaimyninėmis ES valstybėmis narėmis pagrindiniuose socialiniuose ir ekonomikos sektoriuose. Konkrečiau, **tarpvalstybinio bendradarbiavimo** programos suteikia galimybių vesti dialogą ir bendradarbiauti vietos valdžios lygmeniu, dalyvaujant bendruomenėms, privačiajam sektoriui ir pilietinės visuomenės organizacijoms. ES strategija dėl Adrijos ir Jonijos jūrų regiono ir ES strategija dėl Dunojaus regiono toliau padėjo valstybėms narėms ir

šalims kandidatėms bendradarbiauti, stiprindamos administracinius gebėjimus įvairiose ES politikos srityse, įskaitant sanglaudos politiką, ir tapdamos bendradarbiavimo platforma.

VII. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

I.

1. Sparčiai kintančioje **geopolitinėje aplinkoje** ES parodė esanti pasirengusi įveikti kylančius uždavinius stiprindama savo poziciją pasaulinėje arenoje. ES plėtra tebėra galinga demokratijos, teisinės valstybės principų taikymo ir pagarbos pagrindinėms teisėms skatinimo priemonė, atitinkanti Sąjungos tikslą skatinti taiką, savo vertybes ir savo tautų gerovę. Įtikinama, nuopelnais grindžiama stojimo perspektyva yra pagrindinė pokyčių varomoji jėga, didinanti mūsų kolektyvinį saugumą ir socialinę bei ekonominę gerovę. Tai labai svarbu siekiant skatinti susitaikymą ir stabilumą Europos žemyne. Atsiliepdami į **istorijos kvietimą** turime stengtis **paspartinti ES plėtrą** ir siekti **Sąjungos užbaigtumo**.

2. **ES plėtros politika jau įgavo naują pagreitį.** Tvirta Vakarų Balkanų, Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo narystės ES perspektyva atitinka pačios ES politinius, saugumo ir ekonominius interesus ir yra labai svarbi dabartinėmis geopolitinėmis aplinkybėmis.

Granados deklaracijoje¹⁹ ES vadovai priminė, kad plėtra yra „*veiksny, padedantis gerinti Europos piliečių ekonomines ir socialines sąlygas ir mažinti skirtumus tarp šalių; jis taip pat turi puoselėti vertybes, kuriomis grindžiama Sąjunga*“. Jie taip pat pažymėjo, kad **ties ES, tiek būsimos valstybės narės** turi būti pasirengusios tolesnei Sąjungos plėtrai. Šiuo tikslu Sąjunga turi sukurti būtiną vidaus pagrindą ir vykdyti reformas. Labai svarbu ir tai, kad narystės siekiančios valstybės dėtų daugiau pastangų vykdydamos reformas, visų pirma teisinės valstybės srityje, atsižvelgdamos į nuopelnais grindžiamą stojimo proceso pobūdį ir pasinaudodamos ES pagalba.

3. Praėjusiais metais ES plėtros darbotvarkėje būta **svarbių pokyčių**.

Europos Vadovų Taryba pripažino **Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo** europinę perspektyvą. ES vadovai nusprendė suteikti šalies kandidatės statusą Ukrainai ir Moldovos Respublikai, o Sakartvelui šalies kandidatės statusą suteikti, kai bus atsižvelgta į prioritetus, nurodytus Komisijos nuomonėje dėl Sakartvelo paraiškos dėl narystės.

Vakarų Balkanuose 2022 m. liepos mėn. įvyko pirmosios tarpvyriausybinių konferencijų su Albanija ir su Šiaurės Makedonija dėl **stojimo derybų**, o po jų pradėtas analitinio ES *acquis* nagrinėjimo (peržiūros) procesas. 2022 m. gruodžio mėn. Europos Vadovų Taryba suteikė Bosnijai ir Hercegovinai **ES šalies kandidatės** statusą su sąlyga, kad šalis įgyvendins 2022 m. spalio mėn. Komisijos komunikate dėl plėtros politikos nurodytus veiksmus. 2022 m. gruodžio mėn. paraišką dėl narystės ES pateikė **Kosovas**. 2023 m. pavasarį ES susitarė dėl vizų režimo liberalizavimo Kosovui, kuris įsigalios 2024 m. sausio 1 d.

4. Visos plėtros šalys dabar turi **istorinę galimybę** tvirtai susieti savo ateitį su Europos Sąjunga. Komisija yra pasirengusi paspartinti kiekvienos iš jų stojimo procesą ir užtikrinti, kad **būsimą plėtra paskatintų pažangą**. Prisijungimas yra ir bus **nuopelnais grindžiamas procesas**, visiškai priklausantis nuo kiekvienos šalies realiai padarytos pažangos. Plėtros politikos kertiniai akmenys tebėra teisinės valstybės principas, ekonomika, demokratinių

¹⁹ [Granados deklaracija](#).

institucijų veikimas ir viešojo administravimo reforma. Kad galėtų visapusiškai pasinaudoti nauju postūmiu, šalys turės ryžtingiau vykdyti būtinas reformas ir daryti apčiuopiamą ir negrįžtamą pažangą pagrindinių principų srityje.

5. Be to, daugelio šalių ekonomikos augimas yra per lėtas, todėl konvergencija su ES vyksta nepakankamai greitai. Reikia vykdyti tikslines struktūrines reformas, visų pirma siekiant išnaudoti Vakarų Balkanų regiono augimo potencialą. Siekiant pritraukti investicijų ir stiprinti prekybos integraciją, kurių reikia augimui skatinti ir regionui priartinti prie ES, labai svarbu gerinti teisinės valstybės principo taikymą ir verslo aplinką. Todėl Komisija kartu siūlo naują **Vakarų Balkanų ekonomikos augimo planą**²⁰. Planą sudaro keturi vienas kitą papildantys ramsčiai: i) didesnė integracija į ES bendrąją rinką, kuri turi būti derinama su ii) rinkų atvėrimu visoms Vakarų Balkanų kaimyninėms šalims ir bendros regioninės rinkos kūrimu; iii) siekiant stiprinti dabartines reformas, investicijų prioritetai ir reformos bus išdėstyti atskirose kiekvienos šalies reformų darbotvarkėse, remiantis ekonominių reformų programomis; iv) įgyvendinus šias reformas bus galima teikti didesnę finansinę paramą.

Dvišaliai klausimai, visų pirma Vakarų Balkanuose, stabdo ne tik regioninę ekonominę integraciją, bet ir sulėtina atitinkamus šalių kelius į ES. Dėl neišspręstų problemų kyla nestabilumo ir net eskalacijos pavojus, kaip matyti iš smurtinio išpuolio prieš Kosovo policiją rugsėjo 24 d. Banskoje, šiaurinėje Kosovo dalyje. Todėl labai svarbu, kad neišspręsti klausimai būtų sprendžiami ir suinteresuotosios šalys rastų abiem pusėms priimtinus sprendimus. Atsižvelgiant į tai, tiek Kosovas, tiek Serbija raginami konstruktyviau dalyvauti ES tarpininkaujamame dialoge įgyvendinant Susitarimą siekiant normalizavimo ir jo priedą dėl įgyvendinimo, taip pat kitus susitarimus, pasiektus vykstant ES tarpininkaujamam dialogui, be tolesnio delsimo ar išankstinių sąlygų. Tai apima savivaldybių, kuriose daugumą sudaro serbai, asociacijos / bendrijos įsteigimą. Santykių normalizavimas itin svarbi sąlyga abiem šalims žengiant europiniu keliu. Nesant pažangos, jos abi rizikuoja prarasti svarbias galimybes.

6. **Turkija** tebėra svarbi Europos Sąjungos partnerė svarbiose bendrų interesų srityse. ES yra strategiškai suinteresuota stabilia ir saugia aplinka rytinėje Viduržemio jūros regiono dalyje ir bendradarbiavimu grindžiamų, abipusiškai naudingų santykių su Turkija plėtojimu.

2022 m. gruodžio mėn. Taryba pakartojo, kad Turkija ir toliau vis labiau tolsta nuo Europos Sąjungos ir kad Turkijos stojimo derybos iš esmės atsidūrė aklavietėje ir šiuo metu negali būti svarstomas jokių skyrių atidarymas ar uždarymas. Pagrindiniai faktai, kuriais buvo grindžiamas šis vertinimas, nepasikeitė. 2023 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryba paprašė vyriausiojo įgaliotinio ir Komisijos pateikti Europos Vadovų Tarybai ataskaitą dėl ES ir Turkijos santykių padėties, grindžiamą Europos Vadovų Tarybos nustatytomis priemonėmis ir galimybėmis, kad būtų galima tęsti darbą laikantis strateginio ir perspektyvaus požiūrio. Ši ataskaita bus pateikta 2023 m. lapkričio mėn. Komisija ir vyriausiasis įgaliotinis iki 2024 m. pabaigos Europos Vadovų Tarybai pateiks naujausią informaciją apie padėtį, susijusią su pirmiau nurodytais veiksmais.

II.

²⁰ COM (2023) 691, COM (2023) 692.

7. **Juodkalnijos** valdžios institucijų politinis įsipareigojimas dėl šalies stojimo į ES proceso yra pagrindinis šalies prioritetas ir apskritai atspindi politikos sprendimuose. Tai ir nuolatinis 100 proc. teisės aktų suderinimo su ES bendra užsienio ir saugumo politika, įskaitant sankcijas, lygis. Juodkalnija prisidėjo prie mišrių migracijos srautų į ES valdymo, bendradarbiaudama, kad įgyvendintų ES veiksmų planą dėl Vakarų Balkanų. Tačiau per pastaruosius dvejus metus dėl politinio nestabilumo, įtampos, prasto demokratinių ir teisminių institucijų veikimo ir dėl to, kad nėra visavertės vyriausybės, sustojo sprendimų priėmimo procesai ir reformų įgyvendinimas, todėl derybos labai sulėtėjo. Komisijos vertinimu, pagal derybų programą užtikrinta stojimo derybų pažangos tiek pagal teisinės valstybės skyrius, tiek pagal atskirus skyrius bendra pusiausvyra.

Siekiant tolesnės bendros pažangos stojimo derybose ir prieš pradedant preliminariai uždarinti kitus skyrius ar grupes prioritetas lieka tas pats – **laikytis** 23 ir 24 skyriuose nustatytų **teisinės valstybės tarpinių kriterijų**. Kad jie būtų laikomi įvykdytais, Juodkalnija turi toliau didinti pastangas išspręsti likusius klausimus, be kita ko, svarbiausiose saviraiškos laisvės, žiniasklaidos laisvės, kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu srityse, paspartinti ir sustiprinti reformas, susijusias su teisminių institucijų nepriklausomumu, profesionalumu ir atskaitomybe, taip pat teisėjų skyrimu. Naujasis parlamentas ir naujoji vyriausybė buvo sudaryti 2023 m. spalio mėn. pabaigoje. Naujoji vyriausybė turi sutelkti dėmesį į pagrindinių dar neįgyvendintų su ES susijusių reformų vykdymą ir labai svarbu, kad tinkamai veiktų Parlamentas. Dėmesys turi būti sutelktas į tai, kad būtų pasiektas platus politinis susitarimas dėl pagrindinių reformų ir į tai, kad būtų daugiau dėmesio skiriama pagrindiniams siektiniams rezultatams, kad būtų daroma pažanga praktikoje įgyvendinant ES integracijos darbotvarkę.

8. 2022 m. spalio mėn. pabaigoje suformavus naują vyriausybę **Serbijoje** reformų tempas paspartėjo, nors politiniai pokyčiai po dviejų tragiškų masinių šaudynių 2023 m. gegužės mėn. lėmė laikiną sulėtėjimą. Teisinės valstybės srityje Serbija ėmėsi veiksmų, kad sustiprintų teisminių institucijų nepriklausomumą ir atskaitomybę – laiku priėmė teisės aktus, kuriais užtikrinamas praktinis 2022 m. konstitucinių pakeitimų poveikis. Serbija taip pat parengė ir priėmė naujus žiniasklaidos teisės aktus, kurių įgyvendinimas gali gerokai pagerinti reglamentavimo aplinką. Ji geriau suderino savo politiką su ES vizų politika ir panaikino įstatymą dėl specialiųjų viešųjų pirkimų procedūrų linijinės infrastruktūros projektams. Reikia toliau dirbti ir prisiimti ilgalaikį politinį įsipareigojimą, kad būtų priimtose ir įgyvendintos būtinos reformos teisinės valstybės srityje. Sukurta teisinė sistema, pagal kurią bus galima vykdyti dujų sektoriaus atskyrimą, tačiau dabar labai vėluojama. Serbija sudarė laisvosios prekybos susitarimą su Kinija, dėl kurio kilo rimtų klausimų. Serbija turi prioriteto tvarka geriau suderinti savo pozicijas su ES bendra užsienio ir saugumo politika, įskaitant ribojamąsias priemones ir pareiškimus dėl Rusijos, ir turi susilaikyti nuo veiksmų ir pareiškimų, prieštaraujančių ES pozicijoms užsienio politikos ir kitais strateginiais klausimais. Komisijos vertinimu, pagal derybų programą stojimo derybose galėjo būti padaryta daug didesnė pažanga. Reikia nuolat skirti dėmesio tam, kad būtų išlaikyta pažangos tiek pagal teisinės valstybės skyrius ir normalizuojant santykius su Kosovu, tiek pagal atskirus skyrius bendra pusiausvyra. Santykių normalizavimas yra itin svarbi sąlyga Serbijai ir Kosovui žengiant europiniu keliu ir, nesant pažangos, jos abi rizikuoja prarasti svarbias galimybes.

Komisijos vertinimas, kad Serbija įvykdė kriterijus, kad būtų atidaryta 3 derybų grupė (Konkurencingumas ir integracinis augimas), nepasikeitė.

Serbijos pažanga teisinės valstybės srityje ir santykių su Kosovu normalizavimas ir toliau lems bendrą stojimo derybų spartą. Tikimasi, kad ateinančiais metais Serbija nedviprasmiškai parodys pasiryžimą daryti pažangą stojimo procese spartindama reformų, susijusių su stojimu į ES, įgyvendinimo visose srityse darbą. Tikimasi, kad Serbija šalinis su teisinės valstybės principo taikymu susijusius trūkumus, visų pirma pagrindinėse teisminių institucijų, kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, žiniasklaidos laisvės ir karo nusikaltimų nagrinėjimo šalies viduje srityse. Ji taip pat turi dėti įtakingas pastangas, kad užkirstų kelią dezinformacijai ir užsienio kišimuisi bei manipuliavimui informacija, sumažintų savo energetikos sektoriaus priklausomybę nuo Rusijos, stiprintų bendradarbiavimą su ES migracijos srityje ir prisiimtų atsakomybę už proaktyvų ir objektyvų informavimą apie ES. Serbija prisidėjo prie mišrių migracijos srautų į ES valdymo, bendradarbiaudama, kad įgyvendintų ES veiksmų planą dėl Vakarų Balkanų.

Serbija toliau dalyvavo ES tarpininkaujame dialoge dėl santykių su Kosovu normalizavimo, tačiau ji turi parodyti tvirtesnę įsipareigojimą, dėti daugiau pastangų ir daryti kompromisus, kad būtų tęsiamas santykių su Kosovu normalizavimo procesas. Serbija turi laikytis savo dialogo įsipareigojimų ir įsipareigoti visapusiškai įgyvendinti visus ankstesnio dialogo susitarimus ir Susitarimą siekiant normalizavimo bei jo priedą dėl įgyvendinimo. Tikimasi, kad šalis konstruktyviau bendradarbiaus, kad būtų galima vesti derybas dėl visapusiško teisiškai privalomo susitarimo dėl normalizavimo. Taip pat tikimasi, kad Serbija visapusiškai bendradarbiaus tiriant 2023 m. rugsėjo 24 d. smurtinį išpuolį prieš Kosovo policiją ir gegužės 29 d. išpuolius prieš KFOR. Išpuolio vykdytojai turi būti sulaikyti ir greitai patraukti baudžiamojon atsakomybėn, o Serbija turi visapusiškai bendradarbiauti ir imtis visų būtinų veiksmų šioje srityje.

9. **Šiaurės Makedonijos** valdžios institucijos nuolat teigė, kad stojimas į ES yra jų strateginis prioritetas. Šiaurės Makedonija, kaip besideranti šalis, turi įgyvendinti su ES susijusias reformas, be kita ko, pagrindų grupės srityse, visų pirma teisminių institucijų, kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, viešojo administravimo reformos, įskaitant viešųjų finansų valdymą, ir viešųjų pirkimų srityse. Didelį susirūpinimą sukėlė kai kurie baudžiamojo kodekso pakeitimai, darantys poveikį daugeliui aukšto lygio korupcijos bylų. Itin svarbu stiprinti pasitikėjimą teisingumo sistema ir nepalaujamai kovoti su korupcija, be kita ko, užtikrinant svarius rezultatus aukšto lygio korupcijos bylų tyrimo, baudžiamojo persekiojimo ir galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių srityse. Šalis toliau visapusiškai derino savo pozicijas su visais ES bendros užsienio ir saugumo politikos sprendimais, priimamais Rusijai pradėjus agresijos karą prieš Ukrainą. Šiaurės Makedonija prisidėjo prie mišrių migracijos srautų į ES valdymo, bendradarbiaudama, kad įgyvendintų ES veiksmų planą dėl Vakarų Balkanų.

Šiaurės Makedonija įsipareigojo prioriteto tvarka pradėti ir įgyvendinti atitinkamus konstitucinius pakeitimus, kad į Konstituciją būtų įtraukta nuostata dėl piliečių, kurie gyvena šalies teritorijoje ir yra kitos tautybės. Šiaurės Makedonija yra geras daugiatautės visuomenės pavyzdys. Po 2022 m. liepos mėn. surengtos pirmosios tarpvyriausybinių konferencijos dėl derybų dėl narystės ES proceso su Šiaurės Makedonija sklandžiai atliekamas analitinis ES *acquis* nagrinėjimas (peržiūra). Šiaurės Makedonija aktyviai

dalyvavo peržiūros procese ir parodė tvirtą įsipareigojimą. 2023 m. liepos mėn. Tarybai pateikta 1 derybų grupės „Pagrindai“ peržiūros ataskaita.

Atsižvelgdama į 2022 m. liepos mėn. Tarybos išvadas, Komisija tikisi greitų ir ryžtingų tolesnių veiksmų, susijusių su peržiūros ataskaita dėl 1 derybų grupės „Pagrindai“, be kita ko, susijusių su šalies veiksmų gairėmis pagal derybų programą, kad iki šių metų pabaigos būtų atidaryta pirmoji derybų grupė.

10. **Albanijos** valdžios institucijos nuolat teigia, kad strateginis stojimo į ES tikslas yra pagrindinis šalies prioritetas. Albanija toliau darė pažangą įgyvendindama pagrindų grupės reformas, be kita ko, toliau įgyvendindama visapusišką teisingumo reformą. Naujų konkrečių rezultatų pasiekė Specialioji kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu struktūra (SPAK). Kovos su organizuotu nusikalstamumu srityje buvo tęsiamas geras bendradarbiavimas su ES valstybėmis narėmis ir ES agentūromis. Albanija prisidėjo prie mišrių migracijos srautų į ES valdymo, bendradarbiaudama, kad įgyvendintų ES veiksmų planą dėl Vakarų Balkanų.

Albanija aktyviai dalyvauja JT Saugumo Tarybos, kurios nenuolatinė narė ji yra, veikloje, be kita ko, kaip viena iš rezoliucijų, kuriomis smerkiamas Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą, bendraautorių. Albanijos visiškas suderinimas ES bendros ir užsienio saugumo politikos srityje yra aiškus strateginio sprendimo dėl stojimo į ES ir jos, kaip patikimos partnerės, vaidmens įrodymas.

Po 2022 m. liepos mėn. surengtos pirmosios tarpyvyriausybės konferencijos dėl derybų dėl narystės ES proceso su Albanija sklandžiai atliekamas analitinis ES *acquis* nagrinėjimas (peržiūra). Albanija aktyviai dalyvavo peržiūros procese ir parodė tvirtą įsipareigojimą. 2023 m. liepos mėn. Tarybai pateikta 1 derybų grupės „Pagrindai“ peržiūros ataskaita.

Atsižvelgdama į 2022 m. liepos mėn. Tarybos išvadas, Komisija tikisi greitų ir ryžtingų tolesnių veiksmų, susijusių su peržiūros ataskaita dėl 1 derybų grupės „Pagrindai“, be kita ko, susijusių su šalies veiksmų gairėmis pagal derybų programą, kad iki šių metų pabaigos būtų atidaryta pirmoji derybų grupė.

11. Komisija palankiai vertina **Bosnijos ir Hercegovinos** nuo 2022 m. gruodžio mėn. Europos Vadovų Tarybos susitikimo, per kurį šaliai suteiktas šalies kandidatės statusas, dedamas pastangas vykdyti reformas. Komisija palankiai vertina ir tai, kad 2023 m. sausio mėn. nedelsdama pradėjo eiti pareigas nauja Ministrų Taryba. Politinių partijų įsipareigojimas siekti strateginio Europos integracijos tikslo davė teigiamų rezultatų.

Buvo imtasi veiksmų ir priimta įsipareigojimų siekiant įgyvendinti pagrindinius prioritetus ir įvykdyti Komisijos rekomendacijoje dėl šalies kandidatės statuso nurodytus veiksmus. Ministrų Taryba priėmė kovos su organizuotu nusikalstamumu strategijas, pateikė atnaujintą rizikos vertinimą ir prie jo pridedamą veiksmų planą dėl kovos su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu, priėmė migracijos ir kovos su terorizmu strategijas bei veiksmų planus ir paskyrė priežiūros organą nacionalinei karo nusikaltimų nagrinėjimo strategijai įgyvendinti. Bosnija ir Hercegovina prisidėjo prie mišrių migracijos srautų į ES valdymo, bendradarbiaudama, kad įgyvendintų ES veiksmų planą dėl Vakarų Balkanų. 2023 m. birželio mėn. pradėjo veikti bendradarbiavimo su Europolu kontaktinis punktas. Šalyje priimta įstatymų, visų pirma dėl sąžiningumo teisminėse institucijose darant pakeitimų Aukštojoje teismų ir prokuratūros taryboje, dėl kankinimo prevencijos

(paskiriant ombudsmeną, kuriam suteikiamas nacionalinio prevencijos mechanizmo statusas), dėl užsieniečių, dėl laisvos prieigos prie informacijos, ir priimtas Lyčių lygybės veiksmų planas. Ataskaitiniu laikotarpiu derinimas su ES bendra užsienio ir saugumo politika gerokai pagerėjo, tačiau ribojamųjų priemonių įgyvendinimo srityje dar reikia nuveikti daugiau.

Nuo tada, kai šaliai suteiktas šalies kandidatės statusas, koalicijos partnerių įsipareigojimas siekti strateginio Europos integracijos tikslo davė teigiamų rezultatų. Tuo pat metu Serbų Respublikoje įvyko neigiamų pokyčių. Pažeisdama šalies konstitucinę ir teisinę tvarką, ji paragino Konstitucinio Teismo teisėjus atsistatydinti ir priėmė įstatymą, kuriuo nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai nebus įgyvendinami. Be to, sugrąžintos baudžiamosios sankcijos už garbės ir orumo žeidimą, apribojant saviraiškos laisvę ir žiniasklaidos laisvę. Subjekte rengiamasi priimti ir įstatymo projektą, skirtą pilietinės visuomenės grupėms kaip „užsienio agentams“. Jei jis būtų priimtas, tai būtų dar vienas didelis žingsnis atgal pagrindinių teisių srityje. Separatistiniai veiksmai, kuriais kenkiama šalies vienybei, suverenitetui, teritoriniam vientisumui, konstitucinei tvarkai ir tarptautiniam teisiniam subjektiškumui, trukdo daryti stojimo į ES pažangą.

Kai kurie Konstitucinio Teismo sprendimai, visų pirma susiję su valstybės turtu, dar nėra visiškai įvykdyti. Abiejų subjektų asamblėjos turėtų skubiai paskirti teisėjus, kad Konstitucinis Teismas būtų visos sudėties. Šaliai reikia nedelsiant užbaigti likusias konstitucines ir rinkimų reformas. Vis dar reikia reformų, kad Konstitucija atitiktų Europos žmogaus teisių konvenciją, atsižvelgiant į teismo praktiką byloje *Sejdić-Finci*.

Apskritai Bosnija ir Hercegovina turi dėti daugiau pastangų, kad įgyvendintų 14 pagrindinių prioritetų, išdėstytų Komisijos nuomonėje dėl jos paraiškos dėl narystės ES, ir veiksmus, nurodytus Komisijos rekomendacijoje dėl šalies kandidatės statuso. Šalies ataskaitoje išdėstyta dabartinė keturiolikos pagrindinių prioritetų įgyvendinimo padėtis. Komisija rekomenduoja pradėti stojimo į ES derybas su Bosnija ir Hercegovina, kai bus pasiektas būtinas narystės kriterijų atitikties lygis.

Komisija ne vėliau kaip 2024 m. kovo mėn. pateiks Tarybai pažangos ataskaitą.

12. Po to, kai **Kosovas** 2022 m. gruodžio mėn. pateikė paraišką dėl narystės ES, jo vyriausybė toliau darė pažangą įgyvendindama ES reformų darbotvarkę. Kosovas padarė pažangą įgyvendindamas ilgalaikes ES rekomendacijas dėl rinkimų reformos, kurias gavus buvo priimti du svarbūs rinkimų įstatymai. Kosovas turi dėti daugiau pastangų, kad sustiprintų teisinę valstybę, viešąjį administravimą ir kad padidintų energetinį atsparumą. Kosovas prisidėjo prie mišrių migracijos srautų į ES valdymo, bendradarbiaudamas, kad įgyvendintų ES veiksmų planą dėl Vakarų Balkanų. 2024 m. sausio 1 d. turėtų įsigaliooti vizų režimo liberalizavimas Kosovo piliečiams. Kosovo šiaurinėje dalyje įvyko kelios skirtingo intensyvumo krizės. 2022 m. lapkričio mėn. iš Kosovo institucijų kolektyviai atsistatydino Kosovo serbai. Po jų atsistatydinimo 2023 m. balandžio mėn. keturiose šiaurinės Kosovo dalies savivaldybėse surengti vietos papildomi rinkimai. Labai mažas rinkėjų aktyvumas, ypač Kosovo serbų bendruomenėje, parodė, kad šie rinkimai nepadeda rasti ilgalaikio politinio sprendimo. Tebėra būtina atkurti tokią padėtį, kurioje Kosovo serbai Kosovo šiaurinėje dalyje aktyviai dalyvautų vietos valdyje, viešosios tvarkos palaikyme ir teisminių institucijų veikloje. Visose keturiose savivaldybėse reikia kuo greičiau surengti išankstinius vietos rinkimus, kurie būtų organizuojami visiškai įtraukiai ir kuriuose

besąlygiškai dalyvautų Kosovo serbai. Kosovas turi vykdyti deeskalavimą Kosovo šiaurėje: mažinti Kosovo specialiųjų policijos pajėgų, liautis nusavinti žemes ir iškeldinti šiaurėje.

Kosovas toliau dalyvavo ES tarpininkaujamame dialoge dėl santykių su Serbija normalizavimo, tačiau ji turi parodyti tvirtesnį įsipareigojimą, dėti daugiau pastangų ir daryti kompromisus, kad santykių su Serbija normalizavimo procesas būtų tęsiamas. Kosovas turi laikytis savo dialogo įsipareigojimų ir įsipareigoti visapusiškai įgyvendinti visus ankstesnio dialogo susitarimus ir Susitarimą siekiant normalizavimo bei jo priedą dėl įgyvendinimo. Tikimasi, kad Kosovas konstruktyviau bendradarbiaus, kad būtų galima vesti derybas dėl visapusiško teisiškai privalomo susitarimo dėl normalizavimo. Santykių normalizavimas yra itin svarbi sąlyga Serbijai ir Kosovui žengiant europiniu keliu ir, nesant pažangos, jos abi rizikuoja prarasti svarbias galimybes.

13. **Turkija** yra šalis kandidatė ir svarbi ES partnerė. Jos stojimo derybos nuo 2018 m. birželio mėn. vis dar yra sustabdytos, kaip nustatyta Europos Vadovų Tarybos sprendimuose, nes Turkija nesiliovė tolusi nuo ES. Dialogas teisinės valstybės ir pagrindinių teisių klausimais tebėra neatsiejamas ES ir Turkijos santykių aspektas. Susirūpinimą tebekelia atsisakymas įgyvendinti tam tikrus Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus. Turkija yra svarbi regioninė veikėja užsienio politikos srityje, o tai svarbus ES ir Turkijos santykių elementas, net jei tam tikrais užsienio politikos klausimais nuomonės ir toliau skiriasi. Ji išlaikė labai žemą pozicijos suderinimo su ES bendra užsienio ir saugumo politika lygį – 10 proc. Turkija pasmerkė Rusijos agresijos karą prieš Ukrainą ir prisidėjo politinėmis ir diplomatinėmis priemonėmis, be kita ko, palengvino tiesiogines derybas, dirbo deeskalacijos ir ugnies nutraukimo klausimais, palengvino Ukrainos grūdų eksportą, apsikeitimą belaisviais ir teikė itin svarbią ir tvirtą karinę pagalbą Ukrainai. Tačiau Turkija ir toliau neprisijungė prie ES ribojamųjų priemonių Rusijai. Jos retorika remiant teroristinę grupuotę „Hamas“ po jos 2023 m. spalio 7 d. išpuolių prieš Izraelį visiškai prieštarauja ES požiūriui.

Tikimasi aktyvios šalies paramos deryboms, kuriomis siekiama teisingo, visapusiško ir tvaraus Kipro ginčo sprendimo pagal JT programą, laikantis atitinkamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų ir vadovaujantis principais, kuriais grindžiama ES. Svarbu, kad Turkija dar kartą patvirtintų savo įsipareigojimą dėl JT vadovaujamų derybų dėl Kipro pagal atitinkamas JT ST rezoliucijas, įskaitant jų išorės aspektus. Be to, Turkija turi skubiai įvykdyti įsipareigojimą visiškai ir nediskriminuojamai įgyvendinti ES ir Turkijos asociacijos susitarimo papildomą protokolą.

Buvo tęsiamas bendradarbiavimas su Turkija tokiose svarbiose bendrų interesų srityse kaip kovos su terorizmu, ekonomikos, energetikos, apsirūpinimo maistu saugumo, migracijos ir transporto. ES yra strategiškai suinteresuota stabilia ir saugia aplinka rytinėje Viduržemio jūros regiono dalyje ir bendradarbiavimu grindžiamų, abipusiškai naudingų santykių su Turkija plėtojimu. Komisija ir vyriausiasis įgaliotinis 2023 m. lapkričio mėn. Europos Vadovų Tarybai pateiks ataskaitą, kurioje nurodys tolesnes šių santykių plėtojimo galimybes.

14. Komisija palankiai vertina dideles **Ukrainos** nuo 2022 m. birželio mėn. Europos Vadovų Tarybos susitikimo dedamas pastangas vykdyti reformas, nepaisant Rusijos agresijos karo. Komisija mano, kad Ukraina padarė didelę pažangą įgyvendindama septynis veiksmus,

nustatytus jos 2022 m. birželio mėn. nuomonėje, ir ėmėsi papildomų priemonių šiems pasiekimams papildyti ir išlaikyti.

Ukraina sukūrė skaidrią ir nuopelnais grindžiamą pirminės Konstitucinio Teismo teisėjų atrankos sistemą ir užbaigė teisminių institucijų valdymo organų reformą, kuria siekiama sąžiningumo. Ukraina turėtų toliau įgyvendinti priimtus įstatymus, kad jais vadovaujantis būtų atrenkami ir skiriami bendrosios kompetencijos teismų ir Konstitucinio Teismo teisėjai. Ukraina sustiprino kovą su korupcija nuolat siekdama konkrečių rezultatų korupcijos tyrimų ir apkaltinamųjų nuosprendžių srityse ir užtikrindama, kad pagrindinių kovos su korupcija agentūrų vadovai būtų skiriami skaidriai. Ji ėmėsi papildomų sisteminių priemonių, kad užtikrintų savo kovos su korupcija pastangų tvarumą, be kita ko, atkūrė elektroninę turto deklaravimo sistemą, kad ir turinčią tam tikrų trūkumų, ir įgyvendino valstybės kovos su korupcija programą.

Ukraina sustiprino kovos su pinigų plovimu sistemą, įskaitant savo teisės aktų, visų pirma politikoje dalyvaujančių asmenų apibrėžties, suderinimą su FATF standartais, ir priėmė išsamų strateginį teisėsaugos sektoriaus reformos planą ir veiksmų planą. Ukraina taip pat sugriežtino sistemines prieš oligarchus nukreiptas priemones tokiose srityse kaip konkurencija ir politinių partijų finansavimas, tačiau atidėjo kovos su oligarchija įstatymo taikymą. Ukraina suderino su ES teise savo žiniasklaidos teisės aktus. Ji toliau stiprino tautinių mažumų apsaugą, visų pirma iš dalies pakeisdama įstatymus dėl mažumų ir švietimo, o tolesnės Venecijos komisijos nurodytos reformos dar turi būti įgyvendintos. Šie reformų procesai turi būti įtraukūs – į visus būtinus veiksmus turi būti visapusiškai įtraukiami tautinių mažumų atstovai.

Nors paskelbus karo padėtį buvo nukrypta nuo tam tikrų pagrindinių teisių taikymo, priemonės, kurių imtasi, yra laikinos ir apskritai proporcingos padėčiai šalyje.

Atsižvelgdama į rezultatus, pasiektus nuo 2022 m. birželio mėn. pagal politinius kriterijus, vykdant septynis veiksmus ir tuo neapsiribojant, Komisija mano, kad Ukraina pakankamai atitinka 1993 m. Kopenhagos Europos Vadovų Tarybos nustatytus kriterijus, susijusius su demokratija, teisinę valstybę, žmogaus teises ir pagarbą mažumoms bei jų apsaugą užtikrinančių institucijų stabilumu, su sąlyga, kad ji toliau dės pastangas vykdyti reformas ir įgyvendins likusius septynių veiksmų reikalavimus. Tuo remdamasi Komisija rekomenduoja Tarybai pradėti stojimo derybas su Ukraina. Be to, Komisija rekomenduoja Tarybai priimti derybų programą, kai Ukraina:

- bus priėmusi Vyriausybės pasiūlytą įstatymą, kuriuo padidinama Ukrainos nacionalinio kovos su korupcija biuro darbuotojų skaičiaus riba;
- iš korupcijos prevencijos įstatymo bus išbraukusi nuostatas, kuriomis apribojami Nacionalinės korupcijos prevencijos agentūros įgaliojimai toliau tikrinti turtą, kuris jau buvo patikrintas, ir apribojami Nacionalinės korupcijos prevencijos agentūros įgaliojimai tikrinti turtą, kurį deklarantai įsigijo prieš pradėdami dirbti viešojoje tarnyboje, nepažeidžiant nacionaliniam saugumui karo metu taikomų taisyklių;
- kaip kovos su oligarchija veiksmų plano dalį bus priėmusi Europos standartus atitinkančią įstatymą, kuriuo reglamentuojama lobistinė veikla;
- bus priėmusi įstatymą dėl likusių 2023 m. birželio mėn. ir 2023 m. spalio mėn. Venecijos komisijos rekomendacijų, susijusių su Tautinių mažumų įstatymu, taip pat dėl Venecijos komisijos rekomendacijų, susijusių su įstatymais dėl valstybinės kalbos, žiniasklaidos ir švietimo.

Ukraina turi toliau kovoti su korupcija siekdama tolesnių rezultatų korupcijos tyrimų ir apkaltinamųjų nuosprendžių srityje.

Komisija nuolat stebės pažangą ir atitiktį visose srityse, susijusiose su derybų pradžia, ir iki 2024 m. kovo mėn. pateiks ataskaitą Tarybai. Komisija yra pasirengusi pradėti parengiamąjį darbą, visų pirma *acquis* analitinį nagrinėjimą (peržiūrą) ir derybų programos rengimą.

15. Komisija palankiai vertina dideles **Moldovos** nuo 2022 m. birželio mėn. Europos Vadovų Tarybos susitikimo dedamas pastangas vykdyti reformas, nepaisant Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą didelio poveikio Moldovai. Komisija mano, kad Moldova padarė didelę pažangą įgyvendindama devynis veiksmus, nustatytus jos 2022 m. birželio mėn. nuomonėje, ir ėmėsi papildomų priemonių šiems laimėjimams papildyti ir išlaikyti.

Moldova įdiegė plataus užmojo teisminių institucijų ir prokuratūrų tikrinimo procesą, kuris yra jos visapusiškos teisingumo reformos pagrindas. Ji pertvarkė savo Aukščiausiąjį Teisingumo Teismą ir užtikrino Aukščiausiosios magistratų tarybos, kuriai priklauso patikrinti nariai, veikimą. Reformuota institucinė ir teisinė kovos su korupcija sistema. Šalis priėmė naujus teisės aktus dėl turto susigrąžinimo, kovos su finansiniais nusikaltimais ir pinigų plovimu. Buvo daroma pažanga atliekant su oligarchais susijusius tyrimus: teismo apkaltinamieji nuosprendžiai *in absentia* leido patraukti baudžiamojon atsakomybėn oligarchus, įsivėlusius į sukčiavimą (konfiskuota daug turto), dėl kurio seko Moldovos viešieji ištekliai.

Ištirtų bylų, susijusių su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, skaičius padidėjo. Taip pat padaugėjo politikoje dalyvaujančių asmenų turto arešto atvejų. Moldova nustatė sisteminį požiūrį į deoligarchizaciją ir parengė plataus užmojo veiksmų planą. Naujais rinkimų, baudžiamosios teisės, žiniasklaidos ir konkurencijos teisės aktais stiprinami šalies gebėjimai kovoti su nederamais asmeniniais interesais. Moldova aktyviai sustiprino tarptautinį bendradarbiavimą su ES valstybėmis narėmis ir ES agentūromis pasitelkusi ES vidaus saugumo ir sienų valdymo paramos centrą.

Šalyje priimtose viešojo administravimo reformos strategijos, sustiprintas viešųjų finansų valdymas ir nustatyti reformoms vykdyti būtini tarpinstituciniai procesai. Nepaisant sudėtingų ekonominių sąlygų, padidinti atlyginimai, kad būtų išsaugomi ir pritraukiami valstybės tarnautojai. Moldova sureguliuavo savo viešųjų investicijų sistemą, toliau skaitmenino savo viešąsias paslaugas ir padarė pažangą savanoriško vietos valdžios institucijų jungimo srityje.

Moldova atsižvelgė į Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro ir Venecijos komisijos rekomendacijas ir įtraukia pilietinę visuomenę į sprendimų priėmimo procesus, be kita ko, naudodama dialogo ir piliečių dalyvavimo platformą Parlamente. Be to, ji sustiprino žmogaus teisių apsaugą, be kita ko, visiškai perkeldama į nacionalinę teisę Stambulo konvenciją.

Atsižvelgdama į rezultatus, pasiektus nuo 2022 m. birželio mėn. pagal politinius kriterijus, vykdam devynis veiksmus ir tuo neapsiribojant, Komisija mano, kad Moldova pakankamai atitinka 1993 m. Kopenhagos Europos Vadovų Tarybos nustatytus kriterijus, susijusius su institucijų, užtikrinančių demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir pagarbą mažumoms bei jų apsaugą, stabilumu, su sąlyga, kad ji toliau dės pastangas vykdyti reformas ir įgyvendins likusius devynių veiksmų reikalavimus. Tuo remdamasi Komisija

rekomenduoja Tarybai pradėti stojimo derybas su Moldova. Be to, Komisija rekomenduoja Tarybai priimti derybų programą, kai Moldova:

- bus padariusi tolesnę didelę pažangą skirdama patikrintus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, teismų bei prokuratūros savivaldos organų narius ir skirdama naują generalinį prokurorą pasitelkusi nuopelnais grindžiamą ir skaidrų procesą;
- bus aprūpinusi Moldovos kovos su korupcija prokuratūrą pakankamais ištekliais ir struktūromis;
- bus ėmusi tolesnių veiksmų deoligarchizacijos srityje, be kita ko, priimdama atitinkamus teisės aktus, pavyzdžiui, dėl mokėjimų grynaisiais pinigais ir dėl finansinių srautų.

Moldova turi toliau kovoti su korupcija siekdama tolesnių rezultatų korupcijos tyrimų ir apkaltinamųjų nuosprendžių srityje.

Komisija nuolat stebės pažangą ir atitiktį visose srityse, susijusiose su derybų pradžia, ir iki 2024 m. kovo mėn. pateiks ataskaitą Tarybai. Komisija yra pasirengusi pradėti parengiamąjį darbą, visų pirma *acquis* analitinę nagrinėjimą (peržiūrą) ir derybų programos rengimą.

16. Komisija palankiai vertina **Sakartvelo** pastangas vykdyti reformas pagal šalies konstituciją, pagal kurią integracija į ES yra šalies prioritetas. Didžioji dauguma Sakartvelo piliečių remia šalies stojimo į ES procesą. Kad būtų pasiektas bendras sutarimas dėl nacionalinio intereso klausimų, būtina mažinti politinį susiskaidymą, o valdančioji partija turi pozityviau bendradarbiauti su opozicinėmis partijomis ir pilietine visuomene.

Sakartvelas turi aktyviau kovoti su dezinformacija ir iš užsienio vykdomu manipuliavimu informacija bei kišimusi, nukreiptais prieš ES vertybes, ir pagerinti suderinimo su ES bendra užsienio ir saugumo politika lygį.

Atsižvelgdamas į dvylika prioritetų, nurodytų 2022 m. birželio mėn. Europos Komisijos nuomonėje, Sakartvelas priėmė teisėkūros procedūra priimamus aktus ir ėmėsi politikos veiksmų dėl lyčių lygybės ir kovos su smurtu prieš moteris, dėl atsižvelgimo į Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus teismo svarstymuose ir dėl organizuoto nusikalstamumo. Paskirtas naujas ombudsmenas.

Parlamente imtasi tam tikrų procedūrinių veiksmų siekiant sustiprinti opozicijos vykdomą kontrolę. Tvirtas partijų politinis konsensusas padėtų spręsti susiskaidymo problemą ir Sakartvelas galėtų sparčiau žengti Europos keliu. Buvo priimti teisės aktų ir Parlamento darbo tvarkos taisyklių pakeitimai, susiję su valstybės institucijų veikimu ir atskaitomybe bei rinkimų sistema. Teismų reforma apėmė veiksmus, susijusius su teismų sprendimų prieinamumu, teisėjų skyrimo pagrindimu, teisėjams taikomomis drausminėmis priemonėmis ir Aukščiausiojo Teismo kandidatų atranka, tačiau vis dar reikia visapusiškos Aukščiausiosios teisingumo tarybos reformos. Sakartvelas šiuos teisės aktus ir kelis kitus pagrindinius teisės aktus, susijusius su Rinkimų kodeksu, Kovos su korupcija biuru, specialiųjų tyrimų tarnybomis, Asmens duomenų apsaugos tarnyba, taip pat savo veiksmų planu dėl deoligarchizacijos pateikė Venecijos komisijai, kad ji pateiktų savo nuomonę. Be to, svarbu sukurti neeilinių sąžiningumo patikrų sistemą, kurioje dalyvautų tarptautiniai ekspertai ir kuri apimtų visas vadovaujamas pareigas teisminėse institucijose, ir sukurti veiksmingo turto deklaravimo sistemą.

Laikantis sisteminio požiūrio priimtas deoligarchizacijos veiksmų planas ir atšauktas vadinamasis individualizuotas metodas. Įsteigtas Kovos su korupcija biuras. Sakartvelas sustiprino tarptautinį bendradarbiavimą kovos su organizuotu nusikalstamumu srityje. Kalbant apie žiniasklaidos pliuralizmą, Prezidentei suteikus malonę iš kalėjimo paleistas opozicijos visuomenės informavimo priemonės direktorius, o Parlamentas priėmė Transliavimo įstatymo pakeitimus, kuriais siekiama jį suderinti su ES teisės aktais. Priimta žmogaus teisių apsaugos strategija ir parengtas veiksmų planas. Siekiant apibrėžti pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimą politikos formavimo procesuose, sudarytas Parlamento ir kai kurių pilietinės visuomenės atstovų bendradarbiavimo memorandumas.

Atsižvelgdama į rezultatus, pasiektus nuo 2022 m. birželio mėn. įgyvendinant dvylika prioritetų ir tuo neapsiribojant, Komisija rekomenduoja Tarybai suteikti Sakartvelui šalies kandidatės statusą, su sąlyga, kad bus imamasi šių veiksmų:

- bus kovoje su dezinformacija ir užsienio vykdomu manipuliavimu informacija ir kišimusi, nukreiptais prieš ES ir jos vertybes;
- Sakartvelo pozicija bus geriau derinama su ES bendra užsienio ir saugumo politika;
- bus toliau sprendžiama politinio susiskaidymo problema, be kita ko, vykdant įtraukesnį teisėkūros darbą su opozicinėmis partijomis Parlamente, visų pirma dėl teisės aktų, susijusių su Sakartvelo Europos integracija;
- bus užtikrintas laisvas, sąžiningas ir konkurencingas rinkimų procesas, visų pirma 2024 m., ir visapusiškai atsižvelgta į ESBO Demokratinį institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijas; gerokai prieš rinkimų dieną bus užbaigtos rinkimų reformos, be kita ko, užtikrintas tinkamas rinkėjų atstovavimas;
- bus toliau gerinamas parlamentinės priežiūros, visų pirma saugumo tarnybų, įgyvendinimas; bus užtikrintas pagrindinių institucijų, visų pirma Rinkimų administracijos, Nacionalinio banko ir Ryšių komisijos, institucinis nepriklausomumas ir nešališkumas;
- bus užbaigta ir įgyvendinta visapusiška ir veiksminga teismų reforma, įskaitant visapusišką Aukščiausiosios teisingumo tarybos ir prokuratūros reformą, visapusiškai įgyvendinant Venecijos komisijos rekomendacijas ir laikantis skaidraus ir įtraukaus proceso;
- bus toliau didinamas Kovos su korupcija biuro, Specialiosios tyrimų tarnybos ir Asmens duomenų apsaugos tarnybos veiksmingumas ir užtikrintas jų institucinis nepriklausomumas ir nešališkumas; įtraukiame procese bus atsižvelgta į Venecijos komisijos rekomendacijas, susijusias su šiomis įstaigomis; bus pasiekta gerų rezultatų tiriant korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo bylas;
- bus patobulintas dabartinis veiksmų planas siekiant įgyvendinti įvairius sektorius apimančią sisteminį požiūrį į deoligarchizaciją, laikantis Venecijos komisijos rekomendacijų ir vykstant skaidriam ir įtraukiam procesui, kuriame dalyvautų opozicinės partijos ir pilietinė visuomenė;
- bus gerinama žmogaus teisių apsauga, be kita ko, įgyvendinant plataus užmojo žmogaus teisių strategiją ir užtikrinant susirinkimų ir saviraiškos laisvę; bus laiku pradėti nešališki ir veiksmingi tyrimai, susiję su grėsmėmis pažeidžiamų grupių, žiniasklaidos specialistų ir pilietinės visuomenės aktyvistų saugumui, o smurto organizatoriai ir kaltininkai patraukti baudžiamojon atsakomybėn; bus konsultuojamasi

ir bendradarbiaujama su pilietine visuomene, kad ji galėtų prasmingai dalyvauti teisėkūros ir politikos formavimo procesuose, ir užtikrinta, kad ji galėtų laisvai veikti.

VIII. PRIEDAI

- 1. Pagrindiniai stojimo proceso principai.**
- 2. Svarbiausi Vakarų Balkanų ekonomikos ir investicijų plano rezultatai.**
- 3. Svarbiausi Ekonomikos ir investicijų plano rezultatai. Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo rezultatų apžvalga.**
- 4. Trečiųjų šalių rodikliai, susiję su demokratijos, gero valdymo ir teisinės valstybės padėtimi šalyse kandidatėse ir potencialiose šalyse kandidatėse.**
- 5. Statistiniai duomenys.**